

PASW EKA

revue
kulturně
a literárně
historická
ČÍSLO 6

30. listopadu 2011

„Současnou českou architekturu a její témata“ (tak zní titul vaší poslední knihy) jste představil medailonky různých realizací. Podle jakých kritérií jste je vybíral?

Především jde o stavby, které vznikly po roce 2 000. Ty, kterým jsem věnoval vlastní medailonky, jsem vybral z velké počtu realizací, které by tam podle mě také měly či mohly být, ale byl jsem omezen rozsahem. Před stejným problémem s omezením výběru ostatně stojí každý rok i architektonická ročenka, která u nás vychází. Se svým nakladatelem Ladislavem Horáčkem jsme se v Pasece dohodli na třiceti stavbách – v úvodním textu je ještě alespoň zmíněna řada dalších domů. Snažil jsem se o určitý vyvážený pohled na českou architekturu, aby to nebyly jenom stavby z Prahy, kde se staví nejvíce, nebo aby to nebyly jenom stavby určitého typu. Chtěl jsem, aby tam byly různorodé stavby ne ani tak svým stylem, jako spíše svým posláním, funkcí, a taky místem, kde jsou, aby bylo vidět, že určitá kultura stavění se přece jenom, i když třeba jen plíživě, v této zemi šíří.

Takže vedle plaveckého bazénu kostel.

Ano, snažil jsem se, aby tam byly stavby soukromé i veřejné, bytové, stejně jako užitné či sakrální – jediné, co chybí, je, myslím, výstavba průmyslových objektů.

Cím vás jednotlivé stavby oslovují?

Já nejsem vystudovaný architekt, ale filosof a psycholog, takže mě na stavbách vždy zajímá jejich souvislost s životem a společností – co o ní vypovídají, v co věříme nebo nevěříme, čemu dáváme přednost a na co kašleme, což je samozřejmě více vidět na stavbách, které mají veřejný účel, jako je škola nebo nějaké kulturní zařízení – takovýchto staveb je v knize asi nejvíce.

Co tedy architektura let 2000-2010 o české společnosti vypovídá?

Když jsem uplynulé desetiletí porovnával s obdobnou knížkou o první polistopadové dekádě 90. let, kterou jsme napsali s Pavlem Halíkem, tak viditelný rozdíl je třeba v tom, jaký druh staveb kvantitativně převažoval. V 90. letech se stavělo velké množství bank, vesměs ošklivých, až kýčovitých – banky mohly utrácet za mramor. V roce 2000 už mají postaveno, mezitím také nějaké zkrachovaly, takže stavby bankovních domů se staly více méně minulostí. V téhle knize mám jenom jednu banku, ČSOB od Pleskoty, které si vážím – už to ale není ta vlna 90. let, kdy každé okresní město muselo mít svůj nový chrám peněz.

Ted se naproti tomu vyrojila řada staveb vysokoškolských areálů, například v Brně byl postaven veliký kampus Masarykovy university i nové areály Techniky, nebo v Pardubicích, Hradci, Liberci a samozřejmě v Praze. Stavby spojené se vzdělaností – to je ohromně zajímavé téma a příležitost pro dobrou architekturu a skutečně většina z nich se povedla.

Místo bank stavíme školy – jsme tedy kultivovanější?

Ano, na první pohled to svádí k názoru, že naše společnost se takhle záračně proměnila. Vysvětlení je ovšem dosti jednoduché – za projekty univerzitních budov jsou většinou evropské peníze. University se mohly pustit do projektů, které česká politická reprezentace léta odkládala, právě jen díky evropským programům určeným pro tyto věci. Z toho prostředí jsem musel vybrat z vícero velmi kvalitních vysokoškolských projektů. Nakonec jich tam je pět: Výukové centrum LF UK v Hradci Králové, Informační centrum Technické university v Liberci, brněnská Fakulta informačních technologií MU, pardubická Fakulta chemicko-technologická UP a z Prahy Národní technická knihovna, která je také spojena s vysokým prostředím.

Takže stavební kultivovanost je cizí import.

Tak bych to snad úplně neřekl, ale faktem je, že za celou řadou kvalitních projektů stojí nějaké dotace z Evropské unie.

Ve vašem výběru je málo kulturních zařízení...

Vyslovené novostavby tam není, ale to je možná trochu dáno tím, že máme ohromné množství historických budov,

pro které často nemáme využití, a stavět novou budovu třeba pro divadlo, když máme starou vhodnou k použití, je zbytečný luxus. Z této oblasti tam je Arcidiecézní muzeum v Olomouci.

To je ale rekonstrukce.

Je, ale ta vnitřní proměna je tak radikální, že té nové architektury je tam opravdu hodně. Bylo to umožněno tím, že v některých částech areálu se nezachovaly stavební prvky interiéru. Z původní staré budovy nezbylo uvnitř skoro nic, takže do interiéru bylo možno radikálně zasáhnout. Je to vlastně nová stavba. Moderní architektura se zde zajímavě konfrontuje s tou starou – od románské

stále ještě země, která je jasně vymezená teritoriálně i tím, co se v ní děje. Ta míra kulturní globalizace zde pořád ještě není silná. Kdybychom se třeba bavili o architektuře New Yorku, tak dvě třetiny jmen jsou světoví architekti, kteří v New Yorku působí, zatímco u nás je to pořád ještě něco výjimečného. My jsme pořád ještě neprorazili, ani ven ani dovnitř. Možná to má také své přednosti.

Každopádně můžete víc teoretizovat o vztahu architektury a české společnosti.

To dělám v té úvodní části členění podle problémů či témat, která podle mě ve společnosti jsou a která v té ro-

becně. Tady pořád mluvíme o určitém výseku staveb, u kterých se může říkat, že to je architektura. Vedle toho pak běží produkce, která je banální a jediné její kritérium je zájem investora na co nejrychlejší zisk. Když se podíváte na stavby rodinných kolonií kolem měst a uvidíte tam dům, který je hezký, tak tam vypadá nepatřičně, protože je obklopen banalitou.

Člověk si myslí, že nemůže být nic strašnějšího než socialistická břízolitová vilka se skleněnými kachlemi, ale ty dnešní „rodinné domy“ vypadají jako takové lepší záchodky u dálnice. Co žene lidi k tomu, aby žili na záchodě?

velký znalec architektury současné, je člen Klubu za starou Prahu, takže spolu s ním se do kampaně za záchranu toho domu zapojil celý náš ústav. Mně ovšem nejde ani tak o samotný dům, ale zajímá mě spíše ta obecnější rovina – staveb této kvality je totiž na Václaváku většina a řada z nich má spíše ještě nižší úroveň. Když tedy na tuhle demolicí kývneme, tak potom nebude důvod, proč nekývnout na další bourání a Václavákem projde stejná stavební vlna, jaká jím prošla ve 20. a 30. letech minulého století. Jde tedy o to, co chceme z Václaváku mít. Když ministr kultury říká, že to není žádný precedens, tak to samozřejmě precedens je.

Podle mne je hloupé směřovat další velké investice do městského centra, které je už beztak přetížené, když v jeho okolí máme velké nevyužité plochy. Karel IV. také rozvíjel Prahu mimo tehdejší centrum a podařilo se mu založit nové, svěbytné město.

Jak nerad chodím nakupovat a už vůbec ne do obchodních center, tak docela fandím těm, jako je např. Anděl na Smíchovské – teď nemluvíme o architektuře – která jsou v širším městském centru a brání tomu, aby to všechno vyhrželo na periferii, na ty Černé mosty apod., což vede k tomu, že všichni sednou do auta a jedou přes celé město ven. Na druhou stranu, když se takové obchodní šílenství narve do Kasáren Jiřího z Poděbrad na Náměstí Republiky, tak to centrum přetíží. Takže mně připadá smysluplné rozvíjet obchodní centra právě v tom středním prstenci kolem centra města, který je snadno dostupný hromadnou dopravou.

Co jste říkal zbourání dřevěné Štvařnice?

Řeknu upřímně, že toho bych tolik nelitoval. Z hlediska architektonického a historického je ta čelní budova krásný funkcionalismus, ale zastřešení stadiónu bylo vlastně jen takové dřevěné provizorium.

Mně na tom vadí to, jestli to celé není zase jen cesta k tomu, aby tam vznikla nějaká obudnost. Kdyby mně někdo řekl, že ta dřevěná nástavba, která to zastřešovala, je snižlá a nedá se udržet, tak ji shodíme a uděláme tam high-techovou prosklenou halu, kam se bude opět chodit bruslit a z které bude úžasný výhled na Vltavu a na Hradčany, tak bych se tomu nebránil.

Nebylo právě úžasné, že se v centru velkého města do 21. století zachovalo takové jinde v Evropě výjimečné provizorium?

Máte pravdu, že Praha je výjimečná v tom, že zde zůstala spousta anomálií, řada věcí vznikla omylem, zůstala tu opominutím dějin, což je na jednu stranu úžasný, ale někde je ta hranice. Já samozřejmě jako Pražák taky miluju Prahu z doby studií, kdy jsem chodil po městě, četl Hrabalova Boudníka a viděl v těch oprýskaných omítkách explosionismus, zatímco teď je to všechno tak neživotně načínčaný, nabarvený a k tomu houfy turistů – taky mi to připadá odcizený. Mimochoodem podobně psal Kafka o pražském ghettu, když je bořili. Člověk je ovšem na vahách, kde je ta míra nostalgije, ta míra bránění se přílišné komercializaci, výprodeje historie.

Nejde přece ani tak o nostalgiju, ale o kapitál, který nám svou neschopností a nesolventností nabídl bolševik, že tu zůstalo něco, co v západní Evropě zmizelo brzo po druhé světové válce. Třeba české pohraničí se secesními továrními.

Ano, že to bylo nezamyšlené nebo na základě nespravedlivosti, je druhá věc.

Jak vidíte kauzu Nákladového nádraží Žižkov?

Vý se mě ptáte na věci, ve kterých se trochu liším nebo na ně nemám tak vyhraněný názor, i když jsem se přidal k Iniciativě za novou Prahu ve Fragnerově galerii – podobnou iniciativu, Pražské grémium, jsem spoluzakládal už v roce 1992 a už se mi do něčeho nechtělo a říkal jsem si, že by to měli převzít mladší. A taky našťastí převzali.

Jednou z kauz Iniciativy je právě Nákladové nádraží Žižkov. Ale zase, abych řekl pravdu, já na to neměl jasný názor. Znal jsem jenom to průčelí, o kterém si nejsem jist, zda je tak významné, a až

Nejhorší ze všeho je Blanka

Rozhovor s historikem a teoretikem moderní architektury Petrem Kratochvílem

doby až po baroko a tahle často nečekaná setkání jsou ohromně vzrušující.

Příkrylova lounská galerie je už staršího data.

Ano, tu jsem měl v té minulé knížce. To je dokonce projekt, který už byl připraven v 80. letech, ale výstavba proběhla až v 90. letech. Ale zase je to přestavba industriální stavby, starého pivovaru, což je myslím pro kulturní věci vhodné spojení. Viz galerie DOX v Holešovicích, která je po roce 2000 a medailonky tam má.

Kromě vysokých škol, rodinných vil či slávisického stadionu tam máte i tři kostely.

Tohle téma se objevuje v zajímavější poloze, než tomu bylo v 90. letech. Chopili se jej architekti, kteří mají pochopení jak pro to, k čemu je stavba určena, tak pro to, kam směřuje současná architektura. Řada těch předchozích kostelů z 90. let byla ovlivněna polskou vlnou, která byla silně konzervativní, silně tam ještě bujela postmoderna, a nebyly to mnohdy nejšťastnější stavby. Novější stavby, jako je Fránkova modlitebna Církve bratrské v Černošicích nebo Štěpánův kostel sv. Ducha v Ostravě, jsou velmi dobrá architektura.

Co trapistický klášter v Novém dvoře u Stříbra?

Píší o něm v hlavním úvodním textu, ale nevěnuji mu samostatný medailon, protože jeho hlavní architekt je Brit John Pawson a tato kniha je omezena na české autory.

Lze to takto omezit?

U nás pořád ještě ano. Před chvílí jsem se vrátil z USA a uvědomuji si, jak jsme

vině stavění společnost nějakým způsobem vyjadřuje. Těch otázek je tam asi pět a nejzajímavější z nich podle mne je, jak se proměňuje vztah soukromého a veřejného. Jestli ještě existuje nějaký veřejný zájem vytvářet něco společného, nebo jsme si všechno rozparcelovali a na veřejný prostor, kde se lidé střetávají, se úplně rezignovali.

Druhé téma je, jak se v historických městech chovat k architektonickému dědictví. Tím není myšleno, jak je chránit či oprášovat, ale jak jsme nebo nejsme schopni na ně zajímavě reagovat. A další téma, které se snad už také dostává do povědomí, je ekologická stránka stavění, do které patří i to, jak jsme schopni se esteticky vyrovnat s krajinou. To jsou otázky, které stojí obecně před společností a architektura na ně musí reagovat.

Principy udržitelnosti rozvoje dnes ve světě už nejsou záležitostí jen nějakého úzkého kruhu nadšenců, ale jsou to už obecné principy, které jsou součástí požadavků na jakoukoli stavbu, podobně jako jsou třeba požární předpisy. Při stavbě musí každý přemýšlet o její energetické náročnosti a podobně.

Pak je třeba umět tyto požadavky skloubit s jinými měřítky, estetickými apod., tedy že nízkoenergetická či pasivní stavba nemusí být jen pouhé schéma, které vychází z technického světa, ale že stavby tohoto typu mohou být účelné a zároveň i krásné.

Ovšem když chcete nějak celkově rekapitulovat uplynulé desetiletí, tak zase člověk takový optimismus nevidí. Je jen několik zemí na světě, o kterých se dá říct, že tam vysoká kultura stavění platí

No to je otázka, každopádně si lidé sami vybrali v tom žít – dřív měly tyto stavby aspoň větší pozemek, takže do sebe tolik nenarážely. On je to ale především problém ekologický, protože vyhržnutí měst do krajiny, kde není žádná sociální infrastruktura, klade obrovské nároky na dopravu – nehledě na zaplavení krajiny.

Města, která byla za socialismem odříznuta od krajiny bariérou socialistických sídlišť, dostala najednou další prstenec rodinných domků a onu úděsnou periferii velkoskladů a podobně. Krajina kolem měst úplně pod nánosem této výstavby zmizela. Dnes není zřejmě, kde vlastně město končí a kde začíná krajina.

Když bychom se vrátili k otázce našeho umění soužití s historickým dědictvím. Jak byste z tohoto pohledu hodnotil vývoj v Praze po listopadu 89?

U Prahy je zajímavé to, že každá myšlenka na její přestavbu, s výjimkou Karla IV., skončila v půlce, takže třeba Pařížská, která měla původně vést až na Václavák, se na Staroměstském náměstí zarazila. Většina projektů na velkou přestavbu Prahy skončila tak, že buď došly peníze, strhla se válka, nebo došlo k nějakému politickému zvratu. Racionalita se vždy, ještě než mohla dospět k nějakému cíli, zhroutilila v nějaké iracionalitě. To je jádro onoho romantického vzezření Prahy, které z ní dělá světový unikát a které by se mělo respektovat.

Co říkáte hádce o nárožní dům na Václavském náměstí?

Můj kolega z Ústavu dějin umění Rostislav Švácha, který je velice respektovaný historik architektury a zároveň

pokračování ze strany 1

pak, když jsem vylezl na ty bytové domy, co jsou vedle, tak jsem viděl, jak je to obrovský a rozsáhlý areál.

Tady jde ale zase o to, co je ve hře. Viděl jsem např. návrh, kde byl místo nádraží projektován širokánský bulvár jako pokračování Olšanské, aby snad po něm mohly na 1. máje jezdit tanky a davy křičet „idioti všech zemí spojte se“, jako někde v Severní Koreji.

Jistě, jedna věc je samotná hodnota stávající stavby a druhá věc je to, co místo toho vznikne. Také fandím tomu, když se přemýšlí o tom, jak staré věci nově využít, než je nechat zbourat. Když člověk přijede do Liberce, vidí tam ty obrovské díry po té fabrice v centru, kterou někdo zbořil, že tam rychle něco vybuduje, a roky se nic neděje a dít nebude.

Za dané situace kolegům, kteří bojují za záchranu nádraží, fandím. Kdyby ale někdo přišel s dobrým projektem na novou čtvrť, tak bych byl asi na vahách, jestli je chránit. Já mám rád jak historii, tak současnou architekturu a volit mezi tím je někdy těžký.

Existuje novostavba, kterou byste zbořil?

Bořil bych, jistě – ten palác na rohu Karláku a Resslovky tam opravdu nesedí, nebo to, o čem jsme mluvili, co vzniklo za fasádou poděbradských kasáren na Náměstí Republiky. Mimochodem to je místo, kde Josef Kajetán Tyl napsal text naší hymny a přes facebook tam někdo svolal happening, kterého jsem se zúčastnil, jezdili jsme v Palladiu po eskalátorech a zpívali *Kde domov můj*. Je spousta architektonických či stavebních zločinů, které jsou pro mne jednoznačné.

„Vykřičený“ hotel Don Giovanni na Želivského je tak nevidaně hnusný, že bych jej snad už jako anomálii chránil.

Stalinský hotel Internacionál je pod památkovou ochranou, takže Don Giovanni by také mohl hrát tuhle roli. On... já bych ho taky zbořil, abych vám nepřípadl moc konsenzuální.

Mě ale ze všeho nejvíc trápí, co s Prahou udělá tunel Blanka. Všichni se přeli o Kaplického knihovnu, prezident Klaus se chtěl přivazovat k jeřábu, ale že se nepřivázal k jeřábu, když mu dělali obrovskou díru tři sta metrů od Hradu?

Hlavně se tím nic nevyřeší.

Jistě, všechny ty magistraly dopravu neodvedou, ale znásobí. Tady se třicet let ví, že vybudovat severojižní magistralu skrz střed města byla chyba, ale my tu chybu opakujeme s tím, že když to je pod zemí, že to je něco jiného. To je ale nesmysl – ten tunel přece leze pravidelně na povrch a zase jen přivádíme dopravu do míst, kde být nemá.

Přitom všichni trochu jen rozumní od roku 1990 tvrdili, že nejprve se musí vybudovat dálniční obchvat Prahy, a pak se teprve uvidí, co vlastně potřebujeme a co ne. Samozřejmě se to dělá obráceně.

V Americe jsem teď viděl úplně opačnou tendenci – v Bostonu a v San Franciscu zbořili dvoupatrové dálnice, které si tam v 60. letech postavili skrz město. V San Franciscu dálnici nejdřív jen uzavřeli, když její statiku narušilo zemětřesení v roce 1989, a najednou zjistili, že ji vůbec nepotřebují.

Tak si představte, že by tady někdo přišel s tím, že zboříme tu estakádu, která vede kolem Muzea hlavního města Prahy, a z magistraly uděláme zase městskou třídu.

Ze všech průšvihů v Praze považuji budoucí dopady tunelu Blanka za nejzávažnější a přitom kolem toho už není žádný humbuk, jako je třeba kolem toho domu na Václaváku. Takže se mi někdy zdá, že energii vybíjíme na věci, které jsou sice také smutné, ale v porovnání s tímto problémem jsou míň významné.

Co jste říkal Kaplického knihovně?

Fandil jsem jí a líbilo se mi, že památkáři to nebojkotovali, že se v tomto ohledu chovali poměrně liberálně. Ono se totiž ukázalo, že ta knihovna bude

mnohem méně viditelná za Starého Města, než jak ji sám Kaplický kreslil. Takže z hlediska nějakého narušení panoramatu v tom nebyl žádný problém. A přitom všichni argumentovali tímhle estetickým hlediskem, jestli to naruší nebo nenaruší v panoramatu výrazně, protože symbolizuje vzdělanost a to je jedna z mála hodnot, na které jsme ještě schopni se shodnout. Tradičně takovou dominantou byla věž kostela. Dnes se ovšem kostely staví jako spíš intimní prostory, zatímco reprezentativní budovy jsou spíše ty, které mají kulturní či vzdělávací charakter.

Já měl ke Kaplického knihovně několik výhrad. Podle mne se ta budova hodí úplně ke všemu, jenom ne ke knihovně, jejíž základ musí být přirozené světlo, tedy velká boční okna a ne sem tam střešní otvory. Pak to, že ta stavba vlastně moc nekomunikovala s okolním parkem, vlastně knihovna byla uzavřena pod poklopem, jako v nějakém skafandru, místo aby se stromy dívaly do oken. A taky, že se říkalo, že to je futurologická stavba, ačkoli to je spíše retro – design 60. let.

To ano, ale současná světová architektura se právě těmi šedesátými lety dost inspirovala. Kaplický podle mne knihovnu koncipoval spíše jako místo společenského setkávání, než jako uzavřený, tichem naplněný prostor pro bádání. A ten poklop – zase to připomíná na Letné tradiční cirkusové šapitó.

Chobotnici bych bral, kdyby to nebyla knihovna, ale koncertní sál, a kdyby nestála v parku, ale někde uprostřed panelového sídliště.

Jistě, tam by se ta kontroverze ztratila. Někteří architekti-kamarádi se dokonce kvůli ní do krve rozhádali a nemluvili spolu. Když už jsme u toho, tak musím říct, že se mi více líbí ten rejnok, co Kaplický navrhl pro České Budějovice – podle mne je elegantnější.

Nakonec ale zůstal nejsilnější argument, který se vynořil dodatečně – totiž zda není lepší, aby knihovna zůsta-

Národní technická knihovna, Praha Dejvice

Palác Euro, Václavské náměstí

la v Klementinu. Předtím nebylo dost zřejmé, že když se větší část knihovny přestěhuje na Letnou, hrozí, že Klementinum propadne komerčnímu využití a z univerzitní budovy se stane další místo turistického ruchu. Vlastně přítomnost studentského živilu spojeného s univerzitou i knihovnou je důležitou součástí autentického života města a jistou zárukou, že se historické jádro Prahy úplně nepromění v pouhou kulisu turistického byznysu. Jak se argumentovalo tím, že Klementinum praská ve švech a nutně potřebuje nové depositáře, tak se teď ukazuje, že zas tolik nepraská. Takže tenhle argument proti Kaplického projektu knihovny je asi nejdůležitější.

Ale zase, všichni se rozhořčovali nad knihovnou na Letné, ale ta obrovská díra, která tam pro tunel vznikla hned vedle, nechává všechny chladné. Z letenského plánu ukrojila Blanka ohromný kus, aniž by jí cokoli přidala.

Norberg-Schulz se ve své knize *Genius Loci*, kterou jste mimochodem přeložil, věnuje třem městům: Praze, Římu a Chartámu. Jakou trojici byste si vybral vy?

Asi bych nebyl originální. Prahu bych tam rozhodně nechal a řekl bych, že ta Norbergova demonstrace toho, co je genius loci, u Prahy nejvíc sedí. Pak New York a pak Paříž, kterou všichni napodobovali, ale už to nikde jinde není ono. Norberg tam ovšem má ta tři města typologicky, ne že by je považoval za nejvýznamnější.

Z New Yorku jste se prá vč vrátil. Proč jsou mrakodrapy na Manhattanu krásné, zatímco když ty samé nebo podobné vidíte třeba ve Frankfurtu nad Mohanem, musíte se smát?

I v jejich domovině, v Americe, jsou mrakodrapy podle mne pěkné jenom v New Yorku a v Chicagu – ve všech

ostatních městech už to stojí za houby. Třeba Boston je jimi zničen, San Francisco má mrtvý *financial district*. Čím to? Ta neopakovatelnost je podle mne v tom, že New York a Chicago s nimi začaly brzo a vidíte tam tu pestrost – mrakodrap z roku 1890 stojí vedle budovy z 30. let minulého století a ta zase vedle baráku z 60. let, zatímco v těch ostatních městech jsou věžáky téměř bez výjimky všechny poválečné a jsou na jedno brdo – je to nudný a umrtvující. V New Yorku si mrakodrapy spolu povídají a každý je jiný. Máte tam Empire State Building, o ulici dál je čtyřpatrový činžák a přitom se to oboje setkává – kolem obou je podobný život, jsou tam podobné obchody v přízemí atd., protože newyorský mrakodrap se dole chová jak normální dům – má tam hospody, krámy, holiče, něco, co komunikuje s ulicí, zatímco jinde jsou ty výškové budovy sídlem něčeho, co je z principu nepřístupné. A jejich parter je mrtvý.

Potkal jsem se s Arnoštem Goldflamem, který taky obdivoval New York, a on měl hezký přirovnání: Mně to připadá, že Manhattan je několik Brn, když se nekoukáte nahoru.

Manhattan totiž opravdu není jednolitý, má hodně odlišných čtvrtí, které mají svůj charakter, žijí si svým životem, potkávají se tam ti samí lidé, chodí do stejných hospod, zatímco v mnoha jiných velkoměstech vládne v jejich nových centrech naprosté anonymní prostředí, kterému vévodí mrtvé administrativní budovy, kde večer nikdo není. A není důvodů, aby tam bylo i něco přes den s výjimkou toho, co slouží úředníkům, když v poledne vyběhnou se najíst. New York je neopakovatelné a nepřenositelné místo, a když chce někdo newyorské mrakodrapy přesazovat se stoletým zpožděním do střední Evropy, tak je to opravdu směšné, nefunkční a architektonicky umrtvující. Chraňbůh, že by se někdo mohl pokusit o něco podobného v Praze.

Jak byste tedy charakterizoval současnou českou společnost na základě zřejšího stavebního vývoje uplynulého desetiletí?

Já jsem se kdysi od filosofie uchýlil k architektuře, protože kamení na rozdíl od slov nelže. To, co se souhrnně postaví, opravdu o nás hodně vypovídá. Já jsem chtěl samozřejmě do své knihy dát domy, které se mi líbí, aby i knížka byla hezká. Ale je jasné, že ty dobré stavby v poměru k celkové produkci představují jen menšinu. Asi ve stejném kvantitativním poměru jsou věci, které se mi líbí v naší společnosti a které ve mně vyvolávají smutek. Ale kdybych se dál držel téhle paralely – úroveň české architektury jde nepochybně nahoru, takže i ve výhledu, zda se i my sami trochu zkultivujeme, jsem optimista. A nezapomínám si připomínat, že před rokem 1989 jsme se obávali o samu existenci architektury jako tvůrčí disciplíny. Takže i při vši kritičnosti k dnešku – s jeho přílišným soustředěním na okamžitý zisk, opomíjením starosti a péče o věci veřejné, absenci velkorysosti a respektu k pravidlům – jsem rád, že jsem se dneška dočkal.

Petr Placák

Nejprodávanější knihy v knihkupectví Fišer

Kaprova 45/10, Praha 1 Staré město, tel.: 222 319 516 www.knihyfisher.cz

1/ Nassim Nicholas Taleb: Černá labuť. Následky vysoce nepravděpodobných událostí (Paseka)

2/ Jaroslav Kmenta: Superguru Bárta. Všehoschopní (Jaroslav Kmenta)

3/ Walter Isaacson: Steve Jobs (Práh)

4/ Pavel Šrut – Galina Miklínová: Lichožrouti (Paseka)

5/ Michal Viewegh: Mafie v Praze (Druhé město)

6/ Jindřich Francek: Zločinnost a bezpráví. Velké dějiny zemí Koruny české (Paseka)

7/ Susan Sontagová: Ve znamení Saturna (Paseka)

Třebaže se domnívám, že tibetský boj lze vyhrát pouze dlouhodobou snahou a mírovými prostředky, vždy jsem tyto bojovníky za svobodu obdivoval za jejich neochvějnou odvahu a odhodlanost – napsal tibetský dalajlama v předmluvě ke knize amerického spisovatele, novináře, obránce lidských práv, umělce a fotografa Mikela Dunhama, který se řadu let zabýval situací v Číně okupovaném Tibetu a osudem tibetských protikomunistických odbojářů.

Dunham využil při práci na knize letité přátelství s agentem CIA Rogerem McCarthym, který v 50. letech vedl tajnou americkou misi na pomoc tibetským povstalcům a zasvětil Dunhama do problémů okolo tibetské otázky a především mu umožnil získat kontakty na akterní tibetských událostí.

Dunhamova kniha podtrhuje především dvě věci, které nejsou v mlhavém oparu módního zájmu o Tibet v západní společnosti vždy zřetelné, tedy že počínání komunistické Číny v Tibetu splňuje všechny znaky genocidy národa a také, že tibetský buddhismus vedl proti čínské vojenské agresi po desetiletí ozbrojený boj, kterého se účastnily desetitisícové tibetské armády a do ozbrojeného boje se zapojily i tisíce mnichů a celé buddhistické kláštery.

Komunistický nástup

Tragédie Tibetu pod komunistickým panstvím začala ihned, jakmile se Maovi podařilo v roce 1949 vytláčit Čankajškovy nacionalisty na Tchaj-wan. V říjnu 1950 začali komunisté obsazovat východní část Tibetu ve jménu „osvobození tibetského lidu“. Čínská agrese proti co do počtu obyvatel malé zemi, jejíž armáda čítala deset tisíc mužů na koních a nemohla Čínu v žádném případě ohrozit, vynikne o to víc, že se Tibetané, nefikovaní moderním nacionalismem, zpočátku vůbec nebránili. Tibetané si po staletí žili po svém a věřili, že tomu tak bude i nadále za přítomnosti, i když nezvané a nemilé, komunistů. Vypjatý nacionalismus byl naopak integrální součástí ideologie Maovy Číny – idea „politického mateřství“, velké Matky-Číny, jakýsi asijský druh *brežněvovy doktríny*, byla součástí císařské Číny stejně jako Číny komunistické.

Tibetané naproti tomu jako by ani neuvažovali v „moderním“ smyslu státní suverenity a ústřední vláda ve Lhasě na překročení hranice východního Tibetu čínskou armádou nijak nereagovala. Tibetská armáda nedostala žádné rozkazy a nakonec se vzdala.

Jak už to ovšem tak bývá, agresora tibetská zdrženlivost jen povzbudila k dalšímu postupu. Komunisté byli navíc přesvědčeni, že jejich vpád do Tibetu nebude mít žádné mezinárodní důsledky.

Další Mnichov

Nakonec se Kašag, tibetská vláda, přece jen odhodlal k zaslání protestní petice nově vzniklé OSN. Aby mohla být výzva projednána, musela být předložena s podporou některého z členských států OSN. Tibetu historicky a geograficky nejbližší země Indie a Velká Británie, které měly mít vůči svému starému spojenci morální závazky, ale tibetskou žádost nepodpořily – nechtěly si pohněvat Mao Ce-tunga. Indie se spokojila s čínským ujištěním, že přítomnost Číny v Tibetu je neagresivní, humánní a především dočasná. Velká Británie dokonce ani žádný dotaz nevznesla a Dunham uštěpačně poznamenává, že to bylo možná tím, že Velká Británie už prostě nebyla „velká“. Stejně jako v Mnichově, kdy jeden šarlatán „jistí“ druhého, aby společně neudělali nic, dával Londýn v interní korespondenci najevo, že Británie bude ochotna na půdě OSN podpořit výklad o mezinárodní subjektivitě Tibetu, pokud toto stanovisko zaujme Indie. Pilát Ponskyt by si ruce neumyl lépe.

Lhasě nezbylo než vyjednávat s Čínou. „Jednání“ v Pekingu byla ovšem ve stylu „jednání“ Hitlera s Háchou v noci ze 14. na 15. března 1939 v Berlíně: v atmosféře vydírání, vyhrožování, výbuchů vzteku a slovních invektiv ze strany komunistů. „Naši delegát neměli dovoleno provadět žádné změny nebo vznášet návrhy, slovně je napadali, nadávali jim a hrozili jim i fyzickým násilím a další vojenskou akcí proti tibetskému lidu,“ napsal později dalajlama.

Tibetská delegace měla v Pekingu především podepsat tzv. *Sedmnáct bodů*, které měly „upravit“ vztah Číny a Tibetu. Čínský okupant se v nadiktované smlouvě mimo jiné zavázal dodržet následující: „*Tibet má právo na autonomii pod vedením komunistů. / Komunisté nezmění stávající politický systém středního Tibetu, včetně pravomocí dalajlamy a různých dalších tibetských představitelů. / Buddhismus bude zachován. Víra, zvyky a občeje Tibetánů budou zachovány. Kláštery budou zachovány. Komunisté nebudou zasahovat do příjmů klášterů.*“

Konfrontace obsahu „dohody“ s následujícími událostmi je dokonalá ukážka komunistické propagandistické alchymie, která vyhláší dokonale opak toho, než co se děje.

Američané (opět) zachraňují čest západu

Spojené státy o Tibetu nevěděly nic a byly v tomto ohledu odkázány na svého spojence Velkou Británii. Navíc byly záhy zaměstnány konfliktem na východě Asie, kde armáda komunistické Severní Koreje 25. června 1950 překročila 38. rovnoběžku

Buddhovi bojovníci

a zaútočila na jih. Přesto Amerika naznačila Indii, že Spojené státy uvažují o pomoci Tibetánům vojenskými dodávkami. Reakce Indie byla vyděšená – co se týká tibetské otázky, je prý Čína krajně nedůtklivá.

Mezitím si ale Američané udělali o situaci kolem Tibetu více méně jasno. Když bylo americké straně tlumočeno, že dalajlama se od *Sedmnáctibodové dohody*, přijaté pod nátlakem, distancuje, Američané slíbili, že pokud Tibetané projeví vůli k odporu, Amerika jim pomůže.

Povstání v Gologu

Jak už bylo výše řečeno, tibetský odpor nebyl založen na nějaké ideové bázi vlastentvívání či nacionalismu. Odboj ze země vydupalo až násilí čínských okupantů, spojené s omezením tradičního tibetského života. Navzdory Maovu slibu, že bude respektovat buddhismus, byla běžná činnost klášterů ve východním Tibetu tvrdě potlačována.

Čínská mašinerie na přeměnu buddhistického Tibetu na čínskou komunistickou provincii nabírala obrátky. Mao v pekingském rozhlase oznámil, že do Tibetu přeseune na deset milionů Číňanů, a území Gologu, přiléhající k tibetsko-čínské hranici, bylo pro komunistický *Drang nach Westen* na ráně jako první. Když se čínští farmáři

paravýsadků nad tibetským územím, tvořili polští a čeští letci z 2. sv. války, kteří se po komunistických zvratech ve svých zemích zapojili v zahraničí do nového protikomunistického odboje. Na pomoc tibetským povstalcům byla shazována výstroj, zbraně, munice, potraviny.

S disciplínou Tibetánů to ovšem neměli Američané jednoduché. Lingvista Frank Holober, absolvent Harvardu, který se stal vedoucím tibetského projektu, v knize vzpomíná: „Plánem CIA bylo vytvořit buňky od vesnice k vesnici, které měly čekat na svůj čas. To ovšem nebylo v povaze Khamptů. Když viděli něco, co se jim nelíbilo, nasedli na koně, zamávali puškami a vykřikovali: „Jedeme ulovit pár komunistů!“ Američané se snažili vycvičit Tibetány pro déle trvající partyzánskou válku. Tibetský odpor proti čínské okupaci podle Holobera vypadal ale spíš jako hromadná rvačka.

Dívky s řeznickými noži

Celotibetský charakter dostalo povstání ovšem až událostmi v hlavním městě Lhasě v březnu 1959, kde byl ustaven Výbor svobody, který odmítl *Sedmnáctibodovou dohodu* a vyhlásil válku Číně. Proti čínské armádě, vyzbrojené těžkými zbraněmi včetně kulometů, děl a tanků, bojovaly i čtyři dívky vyzbrojených řeznickými noži nebo čety

přetřes v indickém parlamentu. Nehru tím ale ztratil tvář u indické veřejnosti, která soucítla s Tibetány a dožadovala se odpovědi, proč Nehru téměř deset let zlehčoval tibetskou katastrofu. Ve všech větších městech se konaly demonstrace. Indický tisk přirovnal čínskou politiku v Tibetu ke znásilnění a Nehruovo pokrytectví ke zbabělosti nebo neomluvitelné naivitě. Když někteří jeho nejbližší spojenci ve vládě pohrozili resignací, neměl Nehru jinou možnost, než povolil dalajlamovi tiskovou konferenci.

V této souvislosti stojí za to si připomenout jazyk a myšlení komunistické propagandy. *Peking Review* v reakci na dalajlamovo vystoupení v květnu 1959 napsal: „*Imperialistické uměšování a indická rozpínatost využily povstání v Tibetu a spustily mohutnou pomlouvávací kampaň proti lidové Číně. Mezi jejich oblíbené, ale dávno již zdiskreditované zbraně patří nadávky, očerňování, záměrné překrucování i vyložené lži. Všechny tyto triky však nebudou nic platné, jakmile budou známa objektivní a nezratná fakta. Sebranka pomlouvání a lhářů bude odhalena před celým světem v celé své nahotě.*“

Jazyk, o kterém by si člověk řekl, že je zvráceným produktem asijské květnaté krasomluvy a stejně květnatého myšlení, ale úplně stejný tón mělo i tuzemské *Rudé právo* ještě v době nedlouho před listopadem.

„Jedeme ulovit pár komunistů!“ Tibetští bojovníci během povstání.

puskuli usadit uprostřed tamních pastvin, chopily se bojovné tibetské kmény Gologu a Khamptů zbraní.

Perversní brutalita

Čínská reakce na povstání ve východním Tibetu byla rychlá a brutální. Číňané zaútočili na centra tibetské kultury, na kláštery, pod jejichž ochranu se uchýlily tisíce žen a děti. To ovšem komunistům nevedilo v tom, aby je bombardovali. Největší klášter Lithang srovnaly se zemí tři Iľjušiny-28. Zahynulo tam mezi třemi a pěti tisíci lidí.

Ti, kdo přežili a neutekli do hor, byli podrobováni komunistickým „převýchovným schůzím“, tzv. thamdzingům, kde se zmlácení lidé museli na veřejnosti přiznávat k nejružnějším imaginárním prohřeškům. Ženy, dcery a mnišky byly znásilňovány. Mniši v celibátu byli nuceni k pohlavnímu styku s prostitutkami. Ti, kteří odmítli, byli ukřižováni. Komunisté sekali Tibetánům končetiny, pítvali je zažíva, páliji je, oprařovali je vodou, smýkali je za koňmi nebo autem. Psychicky týrané děti nutili, aby zastřelily své rodiče ranou do hlavy. Tisíce dětí byly odvlečeny od rodin a umístěny ve státních sirotčincích, zatímco jejich rodiče byli posláni do pracovních táborů, kde jich dvě třetiny zahynuly.

Na mnichy měli komunisté obzvláště spadené. V Amdu vysoké lamy ztloukli, hodili je do jámy a nutili místní obyvatele, aby na ně mocili. Pak je zastřelili. Opaty nutili, aby před nastoupnými lidmi pojídali vlastní výkaly. Mniši byli baleni do vlny, polévání petrolejem a zapalování, zatímco Číňané se živým pochodním vysmýkali: „Kde je ten váš Buddha?“ Přes tisíc mnichů z kláštera Dagmar bylo sehnáno na klášterní nádvoří a tam postřeleno kulometry. Většina klášterů v Amdu byla vyklizena a vyrabována.

CIA

Američané se rozhodli podpořit povstání ve východním Tibetu tajnou misí. Vybraní Tibetáné prodělávali vojenský a zpravodajský výcvik instruktory CIA na ostrově Saipan a můžeme být pyšní na to, že Češi svou troškou přispěli do mlýna. Posádka létající pvnosti B-17, které sloužila k vysazování

Číňaně Indii pohrozili, že si „vnější zásahy do své domácí politiky“ nenechají líbit.

Nehru ovšem prosil veřejnost o zdrženlivost, což ještě víc rozzoučalo oheň veřejného pohoršení, které poprávu z nastalé situace vinilo Nehruovu politiku *appeasementu*. Tibet byl po staletí neagresivním severním sousedem a spojencem Indie. Tibetsko-indická hranice dlouhá 4 300 km se po okupaci Tibetu komunisty změnila v hrozbu. Nehruovi to však nebránilo v tom, aby dál nekontroloval a nemanipuloval dalajlamovy kontakty s vnějším světem. Pokud chceme hledat paralely v naší historii, dal by se vztah Nehru – Mao dobře přirovnat ke vztahu Beneš – Stalin: Podobně jako Stalin Beneš i Mao Nehrua považoval za idiota, kterého je dobré využít.

A podobně jako Benešovi (nebo také mnichovanům) dostalo se „odměny“ za servilitu i Nehruovi. Čínská armáda se masivně seskupovala podél tibetsko-indické hranice a 22. října 1962 Čína Indii z Tibetu napadla. Nehru zažil jedno z největších ponižení své kariéry a byl nucen prosit Spojené státy o pomoc. Indie honem začala budovat z uprchlých Tibetánů pohraniční útvar, který měl strážít indicko-tibetské hranice, a i když se Číňané nakonec stáhli, útvar pokračoval ve výcviku.

Tibetská genocida aneb Nebe na zemi

V samotném Tibetu čínské běsnění pokračovalo. Po potlačení povstání v Lhasě bylo uvězněno deset tisíc místních lidí – jedna čtvrtina obyvatel hlavního města. Byl přijat nový zákon proti povstání: Thamdzingy se konaly i v nejzapadlejších vesnicích. Obviněný byl předveden, byl přetřen seznam jím spáchaných „zločinů“, přihlížející se museli „reakcionáře“ zřítci a pak začalo bití, po němž následovala často poprava. Ti, kteří byli uvězněni, umírali na následky systematického hladovění, zimy a neléčených nemocí. Byly zavedeny nové způsoby veřejného mučení a vraždění, včetně veřejné kastrace, upalování Tibetánů na hranici, svělkání mnišek a nucení k pohlavnímu styku a hromadná znásilňování vojáků. Číňané okupovaný Tibet nazývali „nebe na zemi“.

Kulturní revoluce

To ovšem nebyl konec hrůz. Velký kormidelník Mao usoudil, že pokrok se loudá, a obvinil z toho „čtyři přežitky“: staré myšlenky, starou kulturu, staré tradice a staré zvyky. Rozhodl se proto dějiny trochu popohnat. V roce 1965 vypukla *kulturní revoluce*. Její dopad byl ve zmučeném Tibetu desivý. Všechny zbylé kláštery byly vyrabovány nebo zničeny. Mniši byli vyhnaní a donuceni vzdát se celibátu. Byly zakázány tradiční tance a písně. Všechna tibetská označení ulic byla stržena a nahrazena čínskými. Byla zakázána čupa a tradiční tibetský oděv a Tibetané se museli oblékat jako čínští dělníci. Mužům bylo zakázáno nosit dlouhé vlasy, ženám tibetské náušnice. Všechny tibetské svátky byly zrušeny a nahrazeny čínskými. Byly zakázány tradiční tibetské svatby a pohřby. Bylo zakázáno být Tibetanem.

Po *kulturní revoluci* zůstalo z původních více než šesti tisíc tibetských klášterů stát patnáct. Během okupace Tibetu zahynulo 1,2 milionu Tibetánů.

Konec povstání

Přes nesměrné odhodlaní a statečnost tibetských bojovníků, kteří mnohokrát zahrali na útek početnější a nesrovnatelně lépe vyzbrojenou komunistickou armádu, nešlo na koních bojovat proti tankům donekonečna, zvláště když Čína disponovala neomezenými lidskými zdroji. Thubtán Dargjal, kapitán povstalecké skupiny v oblasti Konga, v knize vzpomíná na situaci na počátku dubna 1959: „Půtíz byla v tom, že za každého Číňana, kterého jsme zabili, nastoupila stovka dalších. A vzhledem k naší omezené zásobě střeliva jsme museli dbát, aby každá kulka našla svůj cíl.“

Tibetský odboj čekala ovšem další rána – nástup nové americké administrativy prezidenta Nixona, jehož hlavní prioritou se stalo navázání diplomatických vztahů s Čínou, což odstartovala roztržka mezi Pekingem a Moskvou v roce 1969. Čínská podmínka byla ovšem jednoznačná: Američané měli přerušit vztahy s Tchaj-wanem a přerušit veškerou podporu Tibetu.

Konec podpory CIA znamenal pro tibetský odboj hořkou pilulku. Tentokrát ale Američané ze svého spojení vycouvali poněkud kultivovaněji, než tomu bylo například ve Vietnamu. S pomocí CIA byl spuštěn program „resocialisace“, kdy bylo tibetským bojovníkům pomáháno v Nepálu v zakládání obchodních firem, továren na koberce, turistických ubytoven, rehabilitačních center, včetně například hotelu Annapurna v Pókhaře, který je u západních vysokohorských turistů oblíbený dodnes. (V této souvislosti je ovšem třeba – už mimo Dunhamovu knihu – podotknout, že poté, co se v Nepálu nedávno chopili moci maoiisté, postavení tibetské menšiny se v zemi prudce zhoršilo a nepálská policie funguje jako prodloužená ruka Číňanů.)

Místo pušek dalajlama

Hlavní odpor proti čínské okupaci Tibetu spočívá dnes na bedrech jednoho drobného muže zvaného dalajlama a nakonec je to možná i dobře, protože proti duchovním moci je komunismus krátký. Dalajlamův útek během horého jara roku 1959 z obklíčené Lhasy se tak stal největším a nejtvrdejším úspěchem tibetského odboje a je potěšitelné vidět, jak miliardová komunistická Čína, vyzbrojená ohromným vojenským arsenálem včetně jaderných zbraní, dokáže zrujit kvůli tomuto mírumilovnému muži v sandálech, vyzbrojenému pouze úsměvem. Je to také dokonalá srážka civilizace – kultivovanosti a umírněnosti koření v tisícileté tradici (viz ony Maovy *čtyři přežitky*: staré myšlenky, stará kultura, staré tradice, staré zvyky), s antio civilizací – s barbarskou primitivní ideologií nenávisť a zloby, která chce ménit člověka k obrazu svému pomocí bestialního násilí. A civilizace zvaná Evropa? Vnější pozorovatel se může jenom bavit, jak desítky Daladickéků nejružnějších velikostí se různé vykrucují, aby se nemuseli s dalajlamou být jen setkat, ať už jde o „reprezentanty“ tzv. velkých a vlivných států, nebo jen zemiček, které váhu na mezinárodní rovině nemají a nemají tudíž ani co ztratit.

Navzdory jim je Tibet rybí kost, která uvízlá čínským komunistům v krku. A rovněž tak odboj tibetských bojovníků na koních s puškami a noži proti stonásobné čínské přísile, vybavené těžkými zbraněmi, patří k nejužasnějším příběhům zločinného 20. století.

Kniha *Buddhovi bojovníci* se čte jedním dechem, což je dáno tím, že to není politologická příručka ani historiografie ex post obtěžkaná poučkami badatelů od stolu, kteří z bezpečí své tisíce kilometrů vzdálené pracovny udělují jiným „knížecí rady“, kteří za tzv. vědeckou objektivitu často schovávají jen svou neschopnost nahlédnout do hodnot, potřeb či utrpení lidí, jejichž počínání se snaží klasifikovat a zasadit do rámce, který si sami vymysleli. Dunham svou knihu založil na výpovědích aktivních účastníků odboje, s kterými natočil stovky hodin rozhovorů, pořízených především v uprchlických táborech v Indii a v Nepálu a často jím uváděných v přímé řeči.

Petr Placák

Buddhovi bojovníci Příběh tibetských bojovníků za svobodu, účasti CIA, čínské invaze a pádu Tibetu. Paseka 2011 w

Komunistické černé semeno

Rozhovor s elitním vojákem, spisovatelem a výtvarníkem Nikolaiem Lilinem

Spisovatel a výtvarník **Nikolai Lilin** (31), ještě před pár lety elitní voják, se narodil v únoru roku 1980 v Podněstří v městečku Bender. Vyrůstal v rodině takzvaných „urků“, starých kriminálních deportovaných Stalinem ze Sibíře. Vedl v Čečensku ruské výsadkové, sloužil v Iráku i v Afghánistánu. Jeho italský napsaný román *Sibiřská výchova*, ve kterém píše o svém dětství v Podněstří, byl přeložen do čtyřadvaceti jazyků.

Jak je dnes situace v Podněstří?
Lidé se tam nemůžou volně pohybovat nebo se vyjadřovat k veřejným otázkám, neexistuje možnost, že by jedinec mohl mít jakýkoliv vliv na situaci v zemi, nejsou tam svobodné volby, je to diktatura. Podněstří je protektorátem Rusů, zcela postrádá legální statut. To vyhovuje jak Rusku, tak mocným této země.

Kriminalita je tam organizovaná státem, to už není mafia, to už je něco víc. Obchod se zbraněmi, tím nemyslím pistole nebo kalašnikovky, ale rakety a nukleární zbraně, tam dosahuje obrovských rozměrů. Podobné transakce by nemohly organizovat běžné kriminální struktury, je to spojené s tajnými službami, velkými dopravními firmami, policií, státem atd. Země třetího světa, jako je třeba Irán, tam jezdí nakupovat rakety a komponenty k jaderným zbraním. Už v roce 1997 konstatoval ruský generál Lebed, kterého pak zabili, že v Rusku zmizelo 150 kusů jaderných hlavic.

O svých příbuzných tvrdíte, že to byli ortodoxní, čestní kriminálníci. Můžete nám přiblížit tuto pestrou společnost, „kriminálněkomunitu“, o které píšete v *Sibiřské výchově*?

Pocházeli z různých sibiřských kmenů, které měly dlouhé tradice, možná předkřesťanské. Nikdy neměli kladný vztah k moci, protože byli zvyklí žít svobodně. Neměli rádi cizáky, kteří tam přicházeli těžít dřevo a brali jim obživu.

To byli urkové. Dědeček řekl, já jsem urka, a to je moje národnost. Na druhou stranu to byla z jeho strany provokace, protože on sám sebe označoval za čistého, pravého kriminálního. Urka je dosud negativní označení pro člověka, který nechápe a není ochotný respektovat pravidla. Já jsem studoval knihy některých sovětských policistů, protože jsem tam chtěl najít nějaké autoritativní potvrzení existence této komunity. Některým odborníkům označují slovem urka staré kriminálníky, kteří existovali ještě před komunismem. Pochází prý ze slova „urok“, které znamenalo pracovní normu v carských táborech. To souhlasí s tím jak urkové žili. Dědeček, který žil v lágru na Sibíři dvacet osm let, vyprávěl, že tam docházelo k mnoha konfliktům mezi mladými kriminálníky a urky. Neznámější bylo takzvané Černé semeno. Dědeček říkal, že černé semeno bylo výmysl komunistů, kteří jim dali moko uvnitř vězení a oni se snažili terorizovat ostatní skupiny vězňů.

Za co byl dědeček tak dlouhou dobu v lágru?

Několikrát přepadl vozy s penězi a zabil při tom několik policistů. Nejprve dostal trest smrti, ale pak mu dal generální tajemník Nikita Chruščov amnestii.

V roce 1992, již po rozpadu Sovětského svazu, zaútočila na podněstěrská města moldavská armáda a několik měsíců tam zuřila občanská válka. Jaké jsou vaše vzpomínky na tento ozbrojený konflikt?

To mi bylo dvanáct let a byla to první válka, které jsem se zúčastnil. Jedna část Moldavské republiky, která patřila dřívě k Sovětskému svazu, se pokusila přiblížit Evropě. A ta druhá se snažila naopak zůstat pod dominancí Ruska. Podněstří byl obrovský problém Moldávie, protože tam Sověti založili mnoho továren na zbraně. Byly tam munici skladky, protože z Podněstří se měl podle plánů sovětské generality za studené války vést útok na Západ. Po rozpadu východního bloku Rusko nechtělo ty skladky a továrny Moldávii jen tak předat. Takže na začátku devadesátých let minulého století tam byla vedena proruská politická kampaň, a bylo to shora. Předtím tam žili Rusové, Rumuni, Ukrajinci a Moldavané v míru a nebyly tam žádné nacionalistické problémy.

Na jaře 1992 ale začali mizet lidé. Obyčejní lidé se začali bát, věděli, že kdyby tam vstoupila moldavská armáda, tak bude zle. V našem městě bylo hodně kriminálních a ti měli všichni zbraně. I naše rodina měla spoustu zbraní. První, kdo se začal starat o obranu města, byli starí kriminálníci. Pak se přidala domobrana ostatních obyvatel, ale ta byla dost špatně ozbrojená a organizovaná.

Váš otec se také účastnil bojů?

Jednou se vrátila maminka s pláčem z továrny, že se tam střelilo. Táta na to reagoval, tak, že řekl, už je to tady. Pak začal organizovat skupiny po pěti lidech, kteří vzali auta a jeli do města bojovat proti moldavským tankům a nakonec je zastavili. My kluci jsme měli za úkol jezdit na kole a sbírat zbraně a munici od mrtvých vojáků a bojovníků. Po měsíci začala další, ještě krutější, fáze války, a to už jsme i střelili. Pak Moldavané ustoupili, veřejně mínění přestalo jejich ofenzívu podporovat, mysleli si totiž, že to bude rychle vyřízené a pak museli ustoupit. Jakmile odšli, přijeli do města Rusové a tvrdili, že dobyli město. Obsadili školu číslo 8, kde bylo centrum kriminálního odboje, zabili několik těch nejdůležitějších bojovníků, dalším se podařilo utéct. Tak získali nad Podněstřím kontrolu, kterou tam mají dodnes.

O pár let později jste bojoval v Čečensku?

Když mi bylo 18 let, tak jsem musel do ruské armády na vojnu, protože jsem byl ruský občan. Zúčastnil jsem se protiteroristických operací v Čečensku,

byl jsem tam dva roky a tři měsíce. Já jsem původně nechtěl na vojnu, a pak jsem z armády odešel. Jedinou práci, kterou jsem ale uměl, bylo bojovat. Bylo pro mě těžké najít nějakou práci a vůbec místo v civilní společnosti. Tak jsem začal pracovat v soukromých bezpečnostních službách. Už jsem nebyl voják, ale protože jsem předtím sloužil

v protiteroristických jednotkách, tak jsem v soukromých službách udělal docela slušnou kariéru. Byl jsem za války v Iráku a dělal jsem tam práci bezpečnostního poradce. Pracoval jsem pro izraelskou soukromou agenturu, která byla jedna z nejlepších v oboru. Nebyli jsme žoldnéři, nestříleli jsme po lidech. Bylo to poradenství, určovali jsme třeba trasu pro politiky a důležité vojáky, určovali jsme, kde a jak je potřeba jet, aby se dostali bezpečně do cíle. Vytýčovali jsme trasy konvojů. Rozhodně jsme nebyli žoldnéři placení za zabijení.

Kde ještě jste sloužil?

Já jsem byl v různých konfliktech, v různých zemích. V Latinské Americe, v Afghánistánu. Tam jsem třeba školil vojáky, kteří měli chránit prezidenta Hámida Karzaje.

Nikolaji, mohl byste popsat, čím vším jste v Čečensku prošel?

Situace v Čečensku byla obrovsky komplikovaná. Pro mě to bylo těžké, protože já jsem se do jisté míry s Čenci identifikoval, protože to byli lidé jako my. Ohledně toho konfliktu se hodně lhalo. Byly situace, které jsme si sami nedokázali vysvětlit. Zatkli jsme třeba nějaké teroristy a oni byli

měli civilisty oficiálně chránit, a ti je začali utiskovat a vraždit.

Jak jste vnímal ruské vedení války?
Já jsem kvůli tomu odešel. Tam žádné vedení nebylo. To jsem zažil v Izraeli, kde je armáda opravdovou armádou, pracují tam psychologové, instruktoři. Málodky se stane, že by izraelský voják zabil civilistu. Mnohokrát jsem ale viděl, jak třeba Palestinec z Hamásu nese na ramenu dítě a kryje se jím a střílí na vojáky.

V Čečně to bylo jinak, já jsem zažil plošné bombardování, které bylo opravdu masivní a opakované na stejných místech. Tam pak zůstala mrtvá těla po stromech. Někteří ruští vojáci, kteří to viděli, tak zešleli.

Jak skončila vaše vojenská kariéra?

Dal jsem výpověď agentuře, protože jsem byl zraněn. Bylo to u irácké Falúdžy – nijak složitá situace. Američané tam potřebovali potkat důstojníky z potenciální protiamerické rezistence. Jeli jsme na území, které nebylo pod kontrolou ani jedné ze stran. My jsme tam měli doprovázet Američany a vytvořit plán cesty. Přiletěli jsme helikoptérou a pak jsme museli jít asi devět kilometrů pěšky. Měli jsme s sebou specialistu, který vedl živou lišku vycvičenou na hledání min. Američané ale šetřili a zaplatili nám jen jednu cestu, pak chtěli poslat signál GPS přímo z té trasy. Protože se báli, že by ten signál mohl někdo zachytit a napaďnout je, tak ten americký operátor se odpojil od skupiny a popošel asi dvacet metrů z té trasy a šlápnul na minu. Kus té miny mi rozdrtil kotník. Američan byl na místě mrtvý.

Jak jste se dostal k literatuře?

Poslali mě na rehabilitaci do Itálie. Začal jsem tam pracovat v jedné kulturní instituci, bylo mi to blízké, mám rád výtvarné umění, literaturu. Jeden dramatik mi řekl, že jestli nechci nějaké ty moje příběhy napsat a dát je na jejich web. Napsal jsem čtyři vzpomínkové příběhy, které jsme dali na web našeho sdružení. Náš šéf mi v noci zavolal a řekl, že jsou skvělé a jestli je můžu ukázat nějakému redaktorovi. Po týdnu mně volali z nakladatelství Einaudi, a jestli bych to nechtěl u nich vydat. Kniha byla přijata dobře, byla prodána do dvaceti čtyř zemí. Měsíc před vydáním knihy jsem dostal osm nabídek z filmových produkcí. Moje osoba ale na někoho zapůsobila i negativně. Nevím, jestli z etických nebo politických důvodů.

O Sibiřské výchově se pochvalně vyjádřil i Roberto Saviano, novinář a spisovatel, který žije už několik let od vydání svého románu Gomora pod policejní ochranou.

Celkově jsem byl v Itálii i v jiných evropských zemích dobře přijat, hodně mně pomohl a podpořil právě Roberto Saviano. Byl prvním novinářem, který o mně napsal dlouhý článek a publikoval ho v novinách *La Repubblica*. Stali jsme se přáteli.

Vidáte se spolu?

Se Savianem je těžké se vidat, protože jeho situace je komplikovaná a on má tendenci se čím dál více uzavírat. Naposledy mě sdělil, že se bojí s někým ukazovat, aby jeho přátelům neublížil.

Stanislav Škoda

Jak malí vrahové vyrůstali ve velké vrahy aneb Výchova ze Sibíře

Motto:

Namítal jsem:

A co když i vražda tohoto člověka je chybný krok? Nebo by lepší se mu jednoduše vyhnout a hotovo?

Stařec se na mě udiveně podíval a odpověděl s takovým přesvědčením, až mě to omráčilo:

Kdo si myslíš, že jsi, chlapče? Ježíš Kristus? Jenom on může dělat zářky, my musíme jen sloužit našemu Pánu. A co je lepší služba, než odklizen z povrchu zemskeho zplazence pekla?

Ten stařec byl náramný dobrák.

Zkrátka díky našim starším jsme si byli jistí, že pravda je na naší straně. (95)

Nestává se často, aby beletristická kniha na našem trhu získala tolik recenzí jako prvotina Nicolaie Lilina *Sibiřská výchova*. Zájem vynikne zvláště ve srovnání s takovým velkým jako Umberto Eco, jehož poslední román *Pražský hřbitov* vyšel téměř současně. Získat remízu na literárněvědném poli s Ecem, to se opravdu jen tak někomu nepodaří.

Odkud se vzal tenhle Lilin? Ze Sibíře, z Benderu v Podněstří nebo z Milána v Itálii? Téměř příznačné autor popisující jistý zaniklý svět, jeho pravidla, hodnoty a vzorce, přichází sám jakoby odnikud, velryba vyvržená na břeh a pokud chce přežít, pak se z nekonečných mořských hlubin musí přeorientovat na život pozemšťana a zařadit mezi ostatní savce. Lilin tak v závěru své knihy – byť neochotně – činí, a díky tomu nám zanechal svědectví časi svého dětství, života otce, matky, přátel a vůbec nekonečné komunity zvoucí se sibiřští urkové. Ti se v Podněstří měli očitnout během 30. let, kdy se Stalin rozhodl zatočit se všemi tradičními etniky a nechal je rozvézt po všech končinách širšího svazu. Co se týče názvu společenství, je přesnější

hovořit o zločinecké komunitě urků, přičemž ve vyprávění nezbyvá žádný prostor pro myšlenku, že někteří urkové by zločinci nakonec nebyli. Podobných rozporů je v knize plno. Každý, kdo v ní vystupuje, je zločinec, ať poctivý, či nepoctivý, ať je na „naší“ nebo „druhé“ straně. Zločinci jsou všichni, kam oko vypravěče dohlédne, a jsou to ti nejlepší přátelé nebo „zplazenci pekla“, kteří zasluhující smrt.

Čtenář se maně ptá, co je obživou takových „zločinců“, a dostává se mu vágní odpovědi, že přepadají vlaky a vypulují skladiště. Mnohem častěji se ale jedná o výpalek nebo kontrolu obchodu s lukrativním zbožím. Čtenář se ptá proto, že když jsou zločinci všichni, není vlastně možné žít na úkor někoho jiného, než opět jiných zločinců. Tady může být blízko pravdě, pětky s policií jsou sice časté, ale vlastně dobré jen k tomu, aby se různé komunity načas sjednotily v boji proti jednomu nepříteli, než nám dá zase pokoj a vše se vrátí do starých kolejí. Policista je tak pro sibiřské urky podčlověk, s kterým svéprávný dospělý nesmí ani hovořit, jako prostředník může sloužit pouze žena. Z toho se dá snadno usoudit na rozdělení rolí v komunitě urků a jaké místo v ní náleží ženám.

Lilin má úžasný dar výstižných, stručných a věrohodných popisů scén zachycujících stěží představitelné násilí. Policisté znásilňují matku čtyř dětí, „nepoctivý“ zločinec umírající zatlokáním hřebíku do hlavy, krev stříkající od úderů palice, krev vytékající z konečníku po hromadném znásilnění ve vězení, lámající se kosti, bortící se lebky, krev, rituál obdržení prvního nože, krev, krev, rituál obdržení první pistolé a další krev, byt podle intencí „Sibiřské výchovy“ nikdy samoučelná. Je rozumné o tom alespoň pochybovat, byť Lilinův obraz dětství je průzračně černý a bílý. O čem

pochybovat netřeba je fakt, že narodit se jako urk neskýtalo žádnou velkou volbu.

Člověk se buď řídil pravidly a měl-li štěstí, přežil, pokud se jimi nerídil, štěstí mít ani nemohl. Alternativa nebyla, státní moc byla brutální stejně, jen byla nevypočitatelnější, poněvadž její zástupci si vytvářeli pravidla vlastní. Jako červeno nit tak můžeme sledovat pramalou úctu k lidskému životu, věc pro sovětské Rusko typickou. A popisuje-li Lilin divoká devadesátá léta, věc jen obtížně vykořistitelnou.

Pro někoho může *Sibiřská výchova* představovat kus zastupující v současnosti přepopulární škatulku kulturní antropologie. Kniha není jen sledem autentických nebo odposlouchaných příhod, především je svědkem zanikajícího životního stylu, pravidel, zásad a hodnot čerpajících z tvrdých přírodních podmínek Sibíře a tamního způsobu života. Lilin na své dětství vzpomíná s láskou jako na dobu, kdy všechno mělo své pravidla a třebaže byla komplikovaná, pokud se je člověk naučil dobře ovládat a řídil se jimi, nakonec vždy našel zastání. Ta pravidla jsou rigidní, porušenci často končí smrtí, ale pro Lilina jsou funkční a zárukou něčeho lepšího odlišujícího urky od jiných lidí. Není to tedy antropologie, spíše apoteoza něčeho, co se už nevrátí. Je tomu ale skutečně tak? Je popisovaný svět skutečně zaniklý nebo se jen vyvíjí, tak jako vše kolem nás?

Lilin jen chabě naznačuje, co bylo příčinou rozpadu tradičních vztahů a vztahů uvnitř komunity, přesto však dostatečně, abychom to zkusili pojmenovat. Je třeba se ovšem vrátit na začátek, jak tato pravidla vlastně vznikla. Zmíněny byly tvrdé přírodní podmínky, trochu naznačen věčný spor o autoritu mezi státními institucemi a urky jako komunitou. Jako každý i urkové coby nejvyšší dar pojmají svobodu, tedy přesně to, co si každá státní autorita v přeneseném smyslu

nárokuje pro sebe. Vymezení se vůči cizím autoritám bylo pro urky odedávna běžné, odlehlost Sibíře jim poskytovala prostor pro víceméně úspěšnou rezistenci. Průmyslové dvacáté století a zvláště pak nástup nekompromisní sovětské moci byl pro urky těžkou zkouškou, v které podle Lilina vlastně obstáli. I přes mohutné deportace žila komuna dál nezměněným způsobem, ať na Sibíři, pod Kavkazem nebo v Podněstří. Šrouby sovětského aparátu se mohly točit, jak chtěly, ale urkové zůstávali imunní. Vnější tlak je naopak utvrzoval v jednotě a pomáhal v dodržování těch neabsurdnějších pravidel, která mimo příručku k návodu na život sloužila i jako zábrana proti infiltrační něčoho zvenčí. Ve jménu vlastní svobody si tak urkové vytvořili pravidla, zvyky nebo rituály, jejichž dodržováním vznikla společnost mnohem rigidnější a nesvodnější, než by si kdo dokázal představit. Slovy středoškolačky, středověk hadr.

Lilin nám popisuje, jak vše bylo „spravedlivé a správné“. Nakonec ale připomíná domorodého šamana v amazonských džunglích, který zná léčivé účinky každé rostliny a že jich tam je. Člověk tiše žasne do doby, než mu šaman opáčí, že průměrná doba života je 40 let. Do takových statistických dat se Lilin u urků nepouští, dost možná je ale přibližně stejná. Samozřejmě nelze generalizovat, samotná délka života není a priori absolutní hodnotou, nicméně oblíbené přetváření podkolenních šlach u protivníků nakonec také ne. Lilin nakonec pláče na cizím hrobě. Jakmile šrouby sepeřím rozpadem SSSR povolily, i v komunitě urků se začali množit lidé, kteří zažitá pravidla a strukturu zpochybňovali. V novém režimu se tak museli učít žít všichni, zločinec nevyvíjí. Lilin má nyní tatarské studio a galerii v Itálii, tak o těch současných toho asi moc nenapíše. Díky tomu ale mohl napsat aspoň o těch minulých. Napsal to nejlépe, jak uměl a napsal to dobře.

Petr Mach

Sibiřská výchova
Nicolai Lilin
Přeložila Alice Flemrová
Vydala Paseka, 284 stran

Jak jsme v Teheránu četly Lolitu

Ázar Nafisíová

Šest hodin ráno: první den našich seminářů. Vstala jsem brzy. Byla jsem příbřežně rozrušená, abych si udělala snídani, a tak jsem jen postavila na kávu a pak si dopřála krásnou dlouhou sprchu. Voda mi hladila šíji, záda, nohy, stála jsem pod ní a připadala si zároveň pevná a lehká. Poproše po dlouhé době jsem prožívala radostné vzrušení nezkalené pocitem úzkosti: nebudu muset procházet mučivými rituály, které poznamenávaly všechny dny mého působení na univerzitě – rituály určujícími, jak se musím oblékat, jak se musím chovat, jakých gest se musím vyvarovat. Na tento seminář se budu připravovat jinak.

Život v islámské republice byl vrtkavý jako dubnové počasí, kdy do krátkého období slunka nečekaně upadne bouřka a dělá. Byl nepředvídatelný: režim procházel určitými cykly, kdy se tolerance střídala s tuhou represí. Právě teď jsme po časech relativního klidu a takzvané liberalizace opět vstoupili do éry útlaku a strádání. Univerzity se znovu staly terčem útoků ze strany kulturních puristů, kteří ve svém úsilí o zavedení stále přísnějších zákonů zašli až tak daleko, že prosadili segregaci ve vyučování chlapců a dívek a trvali na trestání profesorů, kteří jejich nařízení neuposlechnuli.

Univerzita Allámy Tabátábáthi, kde jsem vyučovala od roku 1987, byla prohlášena za nejnepředvídatelnější univerzitu v Iránu. Suskalo se, že kdosi na ministerstvu školství položil řečnickou otázku, zda si zdejší pedagogové myslí, že žijí ve Švýcarsku. Švýcarsko se stalo jakýmsi symbolem západní volnosti a nezávanosti: jakýkoli návrh nebo činnost, která byla odsouzena jako neislámská, byla ironicky komentována slovy, že Irán přece není Švýcarsko.

Nejsilnější nátlak byl vykonáván na studenty. Případala jsem si tak bezmocná, když jsem poslouchala, jak mi moje studentky donekonečna vyprávějí o svých potížích. Dívky byly trestány za to, že se opovážily vyběhnout po schodech, když se někdy na vyučování pozdíly, že se na chodbách smály, že se bavily s příslušnými opačného pohlaví. Jednou přišla Sanáz před koncem hodiny do učebny celá uplakaná a mezi přívaly slz se omlouvala, že ji zdržely dozorkyně u hlavního vchodu, protože našly v její kabelce pušpůvku a chtěly ji s poznámkou poslat domů.

Proč jsem vlastně přestala učit tak náhle? Nevím, kolikrát jsem sama sobě tuto otázku položila. Protože úroveň univerzity začala upadat? Protože se k sobě učitelé a studenti, kteří na škole zůstali, chovali stále lhostejněji? Protože už jsem nemohla každý den bojovat s despotickými příkazy a omezeními?

Drhla jsem si kůži hrubou lufou a přítel se usmívala, když jsem si vzpomněla, jak vedení univerzity reagovalo na moji písemnou výpověď. Do té doby mě všemožně obtěžovali a omezovali, sledovali, kdo za mnou chodí, kontrolovali, co dělám, odpírali mi dovoleno, na kterou jsem měla už dlouho nárok, ale jakmile jsem chtěla odejít, snad aby mě ještě víc popudili, začali mi najednou projevovat úctu a odmítli mou výpověď přijmout. Studenti vyhrožovali bojkotem vyučování a později jsem se ke svěmu zástupčičině dozvěděla, že navzdory pohrůžkám nejrušnějšími testy na seminářech mého nástupce opravdu nechodili. Všichni byli přesvědčeni, že takový nátlak nevydrží a výpověď stáhnou.

Trvalo ještě další dva roky, než vedení univerzity mou výpověď přijalo. Vzpomínám si na slova jednoho přítele: Ty nechápeš jejich mentalitu. Oni tvou výpověď nepřijmou, protože jsou přesvědčeni, že nemáš právo odejít. To oni mají právo rozhodnout, jak dlouho tam smíš zůstat a kdy se bez tebe obejdou. Tento teror byl snad ze všeho nejhorší a nejhůře snesitelný.

Co budeš dělat? ptali se mě přátelé. Chceš být jenom doma? No, můžu napsat další knihu, odpovídala jsem. Po pravdě řečeno jsem ale žádné konkrétní plány neměla. Pořád ještě jsem vstřebávala reakce na svou první knihu o Nabokovovi, která před nedávnem vyšla, a když jsem se zamýšlela nad další práci, viděla jsem ji v duchu jen v mlhavých obrysech. Mohla bych se samozřejmě, přinejmenším načas, věnovat svému oblíbenému studiu perských klasiků, ale v duchu jsem se zaobírala ještě jinou myšlenkou, kterou jsem si hýčkala už celá léta: už dlouho jsem snila o tom, že bych ráda vytvořila zvláštní seminář, ve kterém bych si mohla dopřát svobodu, jakou mi výuka na univerzitě v islámské republice neumožňovala. Chtěla jsem vyučovat hrstku vybraných studentů, kteří by byli studiu literatury opravdu oddáni tělem i duší, studentů, kte-

ří pro studium literatury nevybrala vláda a kteří si anglickou literaturu nezvolili jen proto, že je neuznali na jiný obor nebo protože usoudili, že s titulem z anglistiky budou mít lepší šanci udělat dobrou kariéru.

Učitelství, stejně jako kterékoli jiné povolání, je v islámské republice bezvýhradně podřízeno režimu a vládou stanoveným zákonům a nařízením. Radost z učení mi proto vždy kazila nutnost neustále myslet na různé předpisy – jak může pedagog dobře učit, když vedení univerzity víc než na kvalitě jeho práce záleží na tom, jestli nemá profesorka namalované rty nebo nepodrací režim tím, že jí zpod šátku vykukuje pramen vlasů? Může se učitel skutečně soustředit na svou práci, když se jeho nadřízení dohadují, jak vymýtit z Hemingwayovy povídky slovo víno, nebo zakazují probírat Emily Brontëovou, protože údajně schvaluje cizoložství?

Musela jsem si vzpomínat na přítelkyni malířku, která na svých prvních obrazech zachycovala scény z běžného života: prázdňé pokoje, opuštěné budovy, odložené fotografie žen. Postupně se její malba stávala stále abstraktnější a na poslední výstavě už měla jen plátna s výraznými škvrnami nezkrutých barev. Dva takové obrazy visí v mém obyvatelství: tmavé plochy s malými modrými kapkami. Zeptala jsem se jí, jak se dopracovala od moderního realismu k abstrakci. Odpověděla mi, že skutečnost se pro ni stala natolik nenesitelnou, natolik pochmurnou, že je schopna malovat jen barvy svých snů.

Barvy svých snů, opakovala jsem si v duchu, když jsem vystoupila ze sprchy na studené dlaždičky. To se mi líbilo. Kolik lidí má v životě možnost namalovat barvy svých snů? Oblékla jsem si huňatý župan – bylo příjemné přejít z bezpečného objetí vody do ochranné náruče županu. Zamířila jsem bosa do kuchyně, nalila si kávu do oblíbeného hrnečku s červenými jahůdkami a zamysleně se posadila na pohovku v hale.

Tenhle seminář má barvy mých snů. I on je vědomým unikem ze skutečnosti, která se stala nepřátelskou. Moc mi záleželo na tom, abych si uchovávala tento vzácný pocit vítězství a optimismu. V hloubi duše jsem si totiž vůbec nebyla jistá, jak můj projekt nakonec dopadne. Je ti jasné, zeptal se mě jeden přítel, že se čím dál víc stahuješ do sebe a že teď, když jsi zpřetrhala dosavadní pouta s univerzitou, se tvůj styk s okolním světem omezi víceméně jen na tenhle pokoj? Kam půjdeš dál? řekl. Uzavřít se do vlastních snů může být nebezpečné, pomyslela jsem si a šla se do ložnice převléknout; dokladem toho byli Nabokovovi výstřední snílci Kínbota a Humbert.

Když jsem vybírala studentky do svého kroužku, nezajímalo mě, z jakého ideologického nebo náboženského prostředí pocházejí. Později jsem měla velkou radost, že tak různorodá skupina dívek s odlišným a často zcela protichůdným zázemím jak soukromým, tak náboženským a sociálním zůstala natolik věrná našim společným cílům a ideálům.

Jedním z důvodů, proč jsem vybrala právě tyto dívky, byla zvláštní směsice křehkosti a odvahy, již na mne působily. Dalo se o nich říct, že jsou individualistky či samotárky, které nepatří do žádné skupiny nebo sekty. Obdivovala jsem jejich schopnost přežít nikoli navzdory, ale svým způsobem díky své osamělosti. Snad bychom mohly náš kroužek nazvat podle vlastního pokoje Virginie Woolfové našim společným „vlastním prostorem“, navrhl jednou Anna.

Toho prvního rána jsem si děle než jindy vybírala, co si obléknu, zkoušela jsem různé šaty, až jsem se rozhodla pro červeně proužkovanou halenku a černé manšestrové kalhoty. Pečlivě jsem se namalovala a zvýraznila rty jasně červenou rtěnkou. Když jsem si připínala malé zlaté náušnice, náhle jsem propadla panice. Co když to nezvládnou? Co když nepřijdou?

Nech toho! Zapomeň na všechny svoje strachy, aspoň na příštích pět nebo šest hodin, prosím, prosím, zapřísahal jsem se v duchu. Obula jsem se a zamířila do kuchyně.

Jednoho čtvrtečního dopoledne, kdy žhoucí slunce rozpalovalo dokonce i chladné nitro našeho klimatizovaného domu, jsme si před začátkem semináře v našem sedmičlenném kroužku jen tak nezávazně povídaly. Bavily jsme se o Sanáz. Především týden chyběla, aniž se telefonicky omlouvala nebo svou nepřítomnost vysvětlila, a ani toho dne jsme nevěděly, zda přijde. Žádné z nás, dokonce ani Mitře, se nezvala. Do-

hadovaly jsme se, jestli jí neuchystal nějakou novou léčku její problematický bratr. Sanázin bratr byl vděčným námetem našich rozmluv jakožto zástupce dlouhé řady mužských padouchů, o nichž jsme týden po týdnu debatovaly.

„Níma tvrdí, že nechápeme potíže, se kterými se zdejší muži potýkají,“ poznamenala Anna s lehkým nádechem ironie. „Oni taky často nevědí, jak se mají chovat. Někdy jednají jako nadřazení samci, protože si sami připadají zranitelní.“

„No, to je do jisté míry pravda,“ přisvědčila jsem. „Koneckonců, na každý vztah jsou zapotřebí dva, a když učinitě polovinu populace neviditelnou, ta druhá tím nutně musí trpět také.“

„Dovedete si představit muže, kterého by sexuálně vzrušil pouhý pohled na jediný svůj vlas?“ zeptala se Nasrín. „Muže, který ztratí hlavu při pohledu na ženský palec... no tedy!“ pokračovala. „Můj palec coby smrtelná zbraň!“

„Ženy, které chodí zahalené, se podíívají a napomáhají režimu,“ prohlásila Azín vzdorně.

Jakub Španihel: Akt s oranžovými zásuvkami, 2003, 220x160cm

zahraničí zjistili, že ji lidé čtou po bavení, místo aby v ní hledali poučení, není překlad k sehnání. A kromě toho, já ji překládám poctivě – uvádím totiž i odkazy na jiná díla ostatních ctihodných vůdců. Jestlipak jste věděly, že jedním ze způsobů jak vléčít muže z nadměrné potřeby sexu, je ukájet se se zvířaty? Jenže pak je tu problém při pohlaním styku se slepici. Nabízí se otázka, jestli muž, který měl pohlavní styk se slepicí, smí potom tu slepici sníst. Náš vůdce nám dává jasnou odpověď: Ne – on, nejbližší příbuzní ani soused z vedlejšího domu maso takové slepice jíst nesmějí, zato soused o dva domy dál už je jíst může. Myslíte, že by si můj otec přál, abych raději trávila čas nad takovýmto textem než nad Jane Austenovou nebo Nabokovem?“ dodala trochu zlomyslně.

Nasríniny podrobné citace z díla ájatolláha Chomejního nás nijak neokouvaly. Hovořila o jeho nejslavnějším spise, náboženském pojednání, jaké musí sepsat každý duchovní, jenž dosáhne hodnosti ájatolláha, kde vysvětluje rozpory a odpovídá na otázky, které by mu mohli položit jeho žáci. Mnozí Chomejního předchůdci psali prakticky totéž. Znepokojivé ovšem bylo, že lidé, kteří nám vládli a kteří drželi v rukou osud nás i naší země, brali tyto texty vážně. Každý den nás ve státní televizi a rozhlas strážci mo-

jedné z dívek, který bydlel v sousední vile. Sanáz opakovaně združďovala, že byly všechny náležitě obléčené, měly šátky i dlouhé náčorty. Seděla venku na zahradě, šest dívek a jeden mládenec, v domě nebyly žádné alkoholické nápoje, žádné zakázané kazety ani cédéčka. Říkala to, jako by chtěla vzbudit dojem, že kdyby tam něco takového měli, mohli by být zacházeni, jehož se jim dostalo od revolučních gardistů, zasluženě.

A pak tam na ně spadli „oni“ – ozbrojení příslušníci mravnostní policie, kteří zničehonic přeskákali nízké zídky. Tvrdili, že byli upozorněni, že se zde provozují nedovolené činnosti, a chtěli prohledat dům. Když neshledali na dívkách a jejich obléčení nic závadného, prohlásil jeden z gardistů, že jak se tak na ně dívá, s jejich prozápadními postoji... Co je to prozápadní postoj? přerušila ji Nasrín. Sanáz se na ni podívala. Já se ho příště zeptám, řekla a pak se pousmála. Pravda byla taková, že při prohlídce domu žádné alkoholické nápoje, kazety ani cédéčka nenašli, ale měli úřední příkaz a nechtěli odejít s prázdnou. A tak je všechny odvezli do zoláštního vězení, kam se zavíralo za přestupky proti morálce. Dívky navzdory protestům zavřeli do malé, temné místnosti, kde strávily noc s několika prostitutkami a narkomankou. Během noci vešli dozorcí několikrát do cely, dívky, které si aspoň na chvíli zdřímaly, vzbudili a častovali nadávkami.

V cele je drželi osmačtyřicet hodin. Ani na opakované žádosti jim nevyhověli a nezatelefonovali rodičům. Kromě krátkých dovolení na toaletu ve stanovenou dobu opustily dívky celu jen dvakrát – poprvé, když je odvedli do nemocnice, kde je gynekoložka za přítomnosti studentů medicíny vyšetřila, zda jsou panny. Protože gardisté nebyli s výsledkem vyšetření spokojeni, odvedli je znovu na druhou prohledku na soukromou kliniku.

Třetího dne se znepokojení rodiče, kteří se v Teheránu po svých dcerách marně sháněli, od majitelky pronajaté vily dozvěděli, že dívky možná zahynuly při automobilové nehodě. Okamžitě se vypravili do přímořského letoviska a začali po nich pátrat, až je nakonec našli. Dívky byly postaveny před hromadný soud, donuceny podepsat výpověď, ve které se přiznaly k hráchům, jež nikdy nespáchaly, a jako trest jim bylo vyměřeno pětadvacet ran holí.

Drobná a hubená Sanáz měla pod čádem tričko a dozorcí pokládali za dobrý žert poznamenat, že ji bítí nebude škzer dě vnstvy oblečení bolet, a tak jí naložili víc než ostatním. I tak pro ni nakonec byla fyzická bolest snesitelnější než ponižení, jemuž byla vystavena během lékařského zkoumání jejího panenství, a ze všeho nejhorší byl pocit besepovržení, když byla donucena podepsat vynucené doznání. Podle zoláštní zvrhlé logiky tělesný trest vítala, protože jej vnímala jako odplatu za své podlehnutí všem ostatním potupám.

Když byly dívky konečně propuštěny a rodiče si je mohli odvézt domů, čekalo na Sanáz další pokoření v podobě bratrových výčitek. Co vlastně čekali? Jak si to představují, dovolit šest nezdravým děvcátům odjet na výlet bez mužského dozoru? Proč ho nikdy nikdo neposlechne? Jen proto, že je o několik let mladší než jeho pitomá sestřička, která by měla být už dávno vdaná? Sanázini rodiče, i když dceru litovali za všechno, co si vytrpěla, museli s bratrem souhlasit, že pustí ji s kamarádkami na výlet samotné nejspíš nebylo moudré; ne že by jí neuvěřili, ale na podobné neuváženosti nebyla v zemi vhodná doba. Takže vrchol všeho je, uzavřela Sanáz, že si za to můžu sama. Odtud nesmím jezdit sama autem a můj moudrý mladší bratr mi dělá gardedámu.

Nedokážu na ten Sanázin příběh zapomenout. Stále se k němu po čase vracím – dokonce i po těch letech – a znovu si jej přehrávám: představuji si zahradní zídku, šest dívek a jeden mládenec spolu sedí v altánku, možná si povídají vtipy a vesele se smějí. A pak přicházejí „oni“. Vidím ten incident stejně živě jako celou řadu dalších z mého vlastního života v Iránu; v duchu vidím dokonce i příhody, o kterých mi lidé psali nebo mi je vyprávěli až poté, co jsem svou vlast opustila. Je to zvláštní, ale i ty se zařadí mezi mé vzpomínky.

Snad přepravě teď a z odstupu jsem schopná o těchto zkušenostech hovořit otevřeně a beze strachu, teprve teď je začínám chápat a postupně se učím překonávat ten příšerný pocit bezmoci. V Iránu jsme tuto každodenní blízkost krutosti a ponižování vnímaly s podivnou otupělostí a o svých zážitcích jsme mluvily, jako by se nás netýkaly; podobně jako schizofrenici jsme se odmítaly znát ke svému druhému já, které nám bylo zároveň tak důvěrně známé i cizí.

rály a kultury zásobovali podobnými prohlášeními a učenými disputacemi, jako by to byla ta nejpodstatnější téma k vážnému zamyšlení.

Uprostřed této hlubokomyšlné debaty, opepřen hlasitým smíchem ze strany Azín a stále chmurnějším mračením Mahšid, jsme zaslechly skřípot brzd – ulehla jsem, že před domem vystupuje z bratrova auta Sanáz. Chvilu ticha, bouchnuti dveří, zvonek a za několik okamžiků Sanáz vpadla do pokoje. Už ve dveřích se omlouvala celá zoufalá, že jde pozdě a že minule chyběla. Měla slyz na krajičku. Začala jsem ji utěšovat a Jasi odběhla do kuchyně a přinesla jí čaj. Sanáz mi podala velkou krabici se zákusky. Co je to, Sanáz? Minulý týden jsem byla na radě, vypravila ze sebe zajíkávej, a tak jsem jí přinesla dnes. Vzála jsem jí krabici z rukou – měla je úplně zpcené – a ona si rozhalila černý hábit a sundala šátek. Vlasy měla pevně stažené za uši a sepjaté gumíčkou. Její tvář vypadala nahá a ztracená.

Nakonec se usadila na své obvyklé místo vedle Mitry, v ruce svírala velkou sklenici studené vody, čaj stál na stole před ní. Všechny jsme čekaly, co nám poví. Azín se pokusila odlehčit ticho žertem. Už jsme si říkaly, že jsi odjela do Turecka na zasnubní hostinu a zapoměla nás pozvat. Sanáz se nuceně pousmála a místo odpovědi upila doušek vody. Vypadala, jako by zároveň chtěla promluvit i neříkat nic. Hlas se jí chvěl zadržovaným plácem a vzápětí jí z očí vytryskly slzy.

Byla to stará známá historie. Před čtrnácti dny se s pěti dalšími kamarádkami vypravila na dvou denní výlet ke Kaspickému moři. Hned první den šly všechny společně navštívit snoubence

Ukázku z knihy Ázar Nafisíová Jak jsme v Teheránu četly Lolitu, kterou právě vydalo nakladatelství Paseka, z angličtiny přeložila Zuzana Mayerová

Irène Némirovská: Francouzská suita – ukázka

Teplou, mysleli si Pařížané. Jarní vzduch. Byla válečná noc, poplach. Ale noc ustupuje, válka je daleko. Ti, kdo nespí, nemocní choulící se na lůžku, matky, jejichž synové jsou na frontě, zamilované ženy s očima vybledlýma pláčem uslyšeli první dech sirény. Byl to ještě jen hluboký nádech podobný povzděchnutí deroucímu se ztěžka z hrudi. Uběhlo pár okamžiků, než se celé nebe naplnilo povykem. Hluk přicházel zdálí, z hloubi horizontu, takřka beze spěchu. Spáči snili o moři, jak před sebou žene vlny a oblázky, o březnové bouři, která zmítá lesem, o stádu volů s kopyty těžce dusajícími se na chvějící se zemi, až nakonec spánek ustoupil a muž zašeptal, aniž pořádně otevřel oči:

„To je poplach?“
Ženy, nervóznější, živější, už vstaly. Některé už zavřely okna i okenice a znovu si lehly. Předšlého dne, v pondělí 3. června, poprvé od začátku války na Paříž dopadly bomby, ale lidé zachovávali klid. Zprávy přitom byly špatné. Nevěřili jim. O nic víc by nevěřili, ani kdyby jim oznámili vítězství. „V tom se nikdo neovzdává,“ říkali lidé. Ve světle baterky oblékali děti. Matky braly do náručí ztěžklá teplá tělčička: „Poď, neboj se, neplač.“ Je poplach. Všechna světla zhasínala, ale pod zlátnoucím průzračným černým nebem bylo vidět každý dům, každou ulici. Seina jako by v sobě soustředovala všechny roztroušené záblesky a stonásobně je odrážela jako fasetované zrcadlo. Nedostatečně zatemněná okna, střešy lesknoucí se v lehkém stínu, kování dveří, na něž se slabě třpytil každý výčelek, pár semaforů, které kdoví proč svítily déle než ostatní, to vše Seina přitahovala, zachycovala a nechávala pableskovat ve vodě. Shora musela být vidět bíle jako řeka mléka. Navádí nepřátelská letadla, myslili si někteří lidé. Jímí tvrdili, že to není možné. Ve skutečnosti nikdo nic nevěděl. „Žižtanu v posteli,“ mumlaly ospalé hlasy, „já se nebojím.“ Rozumnější lidé odpovídali: „Radši přečte jen, co kdyby náhodou...“

Za skleněnou výplň oddělující v nových činžáckých schodištích se objevil plamínek, a druhý, třetí: obyvatelé šestého patra utíkali z výšiny; před sebou drželi rozsvícené baterky navzdory nařízení. „Nechci si na schodech rozbit hlavu. Jdeš už, Emilie?“ Lidé instinktivně tlumili hlas, jako by prostor byl plný nepřátelských uší a očí. Bylo slyšet, jak postupně zabouchávají dveře. V lidových čtvrtích byl vždy nával v metru, v krytech čpících špinou, zatímco bohá-

čům stačilo schovat se u domovníka, sluch nastražený, zda se neozvou rány a výbuchy ohlašující dopad pum, pozorně, tělo napjaté, jako neklidná zvěř v lese, když se blíží hon. Chudáci nebyli o nic bázlivější než bohatí, nelpěli na životě o nic víc, ale byli stádotvůšší, potřebovali jeden druhého, potřebovali se vzájemně podporovat a společně naříkat nebo se smát. Brzy nastane den: barvíčkově modrý, stříbrný odraz klouzal po dlažbě, po zábradlí na nábržích, po věžích Notre-Dame. Význačné budovy až do poloviční výše chránily pytle s pískem, na průčelí Opery zakryly Carpeauxovy tanečnice a na Vítězném oblouku přidusily křik Marseillaisy. Ozvaly se rány z děla, zatím dost daleko, pak se blížily a v odpověď se zatřásly všechny okenní tabulky. Ve vyhřátých pokojích se zatemněnými okny, aby ven neproniklo žádné světlo, se rodily děti a jejich křik dával ženám zapomenout na kvilění sirén a válku. Uším umírajících dělové rány připadaly slabé a bez jakéhokoli významu, jen další zvuk ve zlověstném, neurčitěm hukotu, který umírajícího pohlcoval jako záplava. Děti tisknouce se k matčině boku poklidně spaly a jejich rty lehce pomlaskávaly, jako když jehňátko pije mateřské mléko. Vozíky pouličních prodáváčů naložené čerstvými květinami zůstaly opuštěné uprostřed ulice.

Slunce, dosud celé rudé, stoupalo po bezmračné obloze. Ozvala se dělová rána, nyní tak blízko Paříže, že se z vrcholků památek vznášely ptáci. Nejvýše kroužili velcí černí ptáci, které jindy nebyvalo vidět, roztahovali ve slunci křídla zalitá růžovým světlem, pod nimi pak krásní tuční a vrkající holubi a hrdličky, zatímco orabci klidně poskakovali v prázdných ulicích. Na břehu Seiny na každém topolu seděl hrozen hnědavých ptáčků, kteří zpívali zplna hrdla. V hloubi sklepů se konečně rozezněl velmi vzdálený, tou dálkou tlumený signál, jakási třítónová fanfára. Poplach skončil.

Maurice a Jeanne Michaudovi kráče-li za sebou po široké vozovce lemované topoly. Před nimi, vedle nich i za nimi šli jiní uprchlíci. Když dospěli k jedné z těch mírných vyvýšenin vyskytujících se tu a tam na cestách, viděli, jak se až k obzoru, až tam, kam dohlédli, prachem vleče neuspořádaný zástup. Ti nejšťastnější měli trakař, dětský kočárek, vozík ze čtyř prken na hrubých kolečkách, na němž vezli zavazadla, hrbili se pod tíhou

ranců, vaků, spících dětí. To byli chudáci, smolaři, ti slabí, kteří se nedokáží postarat, nemají ostré lokty a všude je odstrčí do poslední řady, a také pár bázlivců, několik lakomců, kteří do poslední chvíle váhali zaplatit za listek a obávali se výdajů a nebezpečných cest. Nakonec se jich však zmocnila panika jako ostatních. Nevěděli, proč utíkají: celá Francie byla v plamenech, nebezpečí číhalo všude. Jistě vůbec nevěděli, kam jdou. Když klesli na zem, říkali, že už nevstanou, že umřou, kde jsou, že když mají stejně umřít, proč se ještě namáhat. Jakmile se blížilo letadlo, byli na nohou jako prvni. Panoval mezi nimi soucit, laskavost, ona aktivní a bdělá sympatie, již prostí lidé prokazují pouze jiným chudákům, a to ještě jen ve výjimečných obdobích strachu a bídy. Už desetkrát nabídl některá tělnatá a silná ženská Jeanne Michaudové ruku, aby se při chůzi opřela. Ona sama držela za ruku něčí děti, zatímco její manžel na ramenou nesl chvíli balík prádla, jindy košík s živým králíkem a brambory, jediný pozemský majetek stařenky, která vyšla pěšky z Nanterre. Navzdory únavě, hladu a obavám se Maurice Michaud necítil příliš nešťastně. Měl zvláštní povahu, nepříkladal velký význam sám sobě; sám se nepovažoval za onu jedinečnou a nenahraditelnou bytost, kterou vidí každý člověk, když uvazuje o sobě. K druhům v utopení pocítoval soucit, ale jasnozřivý a chladnokrevný. Koneckonců se zdá, jako by se takováto velká lidská stěhovavost řídila přírodními zákony, myslil si. Občasné hromadné přesuny jsou nejspíš lidem nezbytné, stejně jako dobytek potřebuje pravidelně vyházení na letní pastvu. Nacházel v tom podivnou útěchu. Lidé kolem něho se domnívali, že osud pronásleduje právě je, jejich nešťastnou generaci; ale on si pamatoval, že k takovým exodům docházelo odjakživa. Kolik lidí roničích krvavé slzy padlo v této zemi (a ve všech zemích světa) na úteku před nepřitelem s dětmi v náručí, zanechávající města v plamenech: nikdo těchto nesčetným mrtvým nikdy nevěnoval soucitnou vzpomínku. Pro potomky neměli větší význam než zařizované kuře. Představoval si jejich vyčítavé stíny, jak se zvedají na cestě, nakláníjí se k němu a šeptají mu do ucha:

„My jsme to zažili dávno před tebou. Proč bys měl být šťastnější než my?“
Tlustá tetka po jeho boku zdědovala: „Jakovou hrůzu jaktíživ nikdo neviděl!“
„Ale ano, paní, ale ano,“ odpověděl mírně.

Byli na cestě už třetí den, když poprvé spatřili ustupující vojáky. Důvěra byla v srdcích Francouzů tak pevně zakořeněna, že když uprchlíci vojáky uviděli, pomysleli si, že se bude bojovat, že nejvyšší velení vydalo rozkazy, aby se dosud netknuté ozbrojené síly stahovaly k frontě v malých skupinkách a vedlejšími cestami. Tato důvěra jim byla oporou. Vojáci nebyli hovorní. Téměř všichni byli zachmuřeni a zamysleni. Někteří spali na korbách nákladních aut. V prachu těžce projížděly tanky maskované větlemi. Mezi listy zvadlými na žhavém slunci bylo vidět bledé, unavené tváře, v nichž se zračil hněv a naprosté vyčerpání. Paní Michaudová se co chvíli zdálo, že mezi nimi poznává syna. Ani jednou neviděla číslo jeho pluku, ale zmocnila se jí jakási halucinace: každá neznámá postava, každá pohled, každý mladý hlas, který se jí donesl k uším, jí tak rozrušil, že se náhle zastavovala, vztahovala ruku k srdci a tiše šeptala:

„Ach, Maurici, není to...“
„Copak?“
„Ale nic. To nic.“
Ale jeho neosánila. Pokyvoval hlavou.
„Chudáčku Jeanne, vidíš syna všude!“
Jeanne jen vzdychala.
„Tenhle se mu podobá, nezdá se ti?“
Koneckonců stát se to mohlo. Mohl se najednou objevit před ní, její synek, její Jean-Marie, který unikl smrti, a radostně, něžně na ně svým mužným i mírným hlasem zavolat. Opět se jí zdálo, že ho slyší: „Ale co tu oba děláte?“

Kdyby ho jen mohla vidět, obejmout, dotknout se svými rty jeho chladné, drsné tváře, kdyby mohla vidět jeho krásné zářící oči blízko svých, jeho pronikavý, živý pohled. Měl oříškové oči s dlouhými dvojitými řasami, a ty viděly tolik věcí! Od malička ho učila všimnout si komické a dojemné stránky druhých. Ráda se smála a soucítila s lidmi. „To ta tvoje dickensovská mysl, maminko,“ říkával. Jak dobře si rozuměli! Vesele a někdy i krutě žertovali na úkor lidí, kteří jim něco provedli; pak je nějaké slovo, pohyb nebo povzdech odzbrojily. Maurice byl jiný: byl pokojnější, chladnější. Maurice milovala a obdivovala, ale Jean-Marie byl... Ach, bože můj, všim, čím ona chtěla být, a všim, o čem snila a co v ní bylo nejlepšího, byl její radost, její naděje... „Synáčku, jeničku, ty můj miláčku,“ myslila si, oslovujíc ho zrovna jménem, kterým mu říkávala, když mu bylo pět let, když si ho jemně přidržela za ouška, aby ho mohla políbit, zakláběla mu hlavičku a rty ho lechtala tak, že se nahlas rozesmál.

Čím déle šli po silnici, tím byly její myšlenky horečnější a zmatenější. Dokázala výborně chodit: když s Mauriceem bývali mladší, často se o svých krátkých dovolených potulovali s batohem na zádech po

venkově. Jestliže neměli dost peněz na hotel, chodili taktó pěšky s trochou jídla a spacími pytlí. Neunavila se proto tolik jako ostatní, ale ten nekonečný kaleidoskop, ty neznámé tváře, které se neustále objevovaly, přecházely kolem ní, vzdalovaly se a mizely, v ní vyožovaly bolestný pocit horší než tělesná únava. „Kolotoč v pasti,“ napadlo ji. Auta se v davu zachytila jako stěbla na hladině, zadržovaná na místě neviditelnými pouty, zatímco proud obtéká kolem. Jeanne se odvracela, aby je neviděla. Motory otravovaly vzduch pachem benzínu, ohlušovaly chodce marným rámusem, dožadovaly se průjezdu, který jim nebylo možno uvolnit. Bezmocný ztek řidičů nebo jejich zachmuřená odevzdanost na uprchlíky působily jako balzám. Říkali jeden druhému: „Nejsou o nic rychlejší než my!“ a pocit společného neštěstí jim připadal příjemný.

Uprchlíci kráčeli v malých skupinkách. Nebylo jasné, jaká náhoda je u bran Paříže svedla dohromady, a nyní se už neopouštěli, ačkoli nikdo neznal ani sousedovo jméno. S Michaudovými šla vysoká vyzáblá žena v ubohém obnošeném kabátě a ovesěná falešnými šperky. Jeanne neurčitě vrtala hlavou, co může někoho vést k tomu, aby se vydal na útek s náušnicemi z velkých umělých perel obklopených diamantovým prachem, se zelenými a červenými kameny na prstech a štrasovou broží zdobenou malými topasy na hruď. Pak tu byla domovnice s dcerou: matka malá a bledá, dcerka silná a těžká, obě v černém, a v zavazadlech vláčely portréty tlustého muže s dlouhým černým knírem. „Můj muž, hřbitovní zřízenec,“ říkala žena. Provázela ji těhotná sestra, která před sebou tlačila kočárek s dítětem. Jak byla mladíčká! I ona se pokaždé, když míjeli vojenský konvoj, rozechvěla a v davu kohosi hledala. „Mám tam muže,“ říkala; tam nebo možná tady... možné bylo cokoli. A Jeanne se jí svěřila, nejspíš už po sté, ale sama už dobře nevěděla, co říká: „Mám tam syna, je tam taky...“

Jestliže na ně nikdo nestřílel. Když k tomu došlo, nejdřív nic nechápali. Uslyšeli výbuch, pak další, pak křik: „Zachraň se, kdo můžeš! K zemi! Lehněte si na zemi!“ Okamžitě se vrhli tváří k zemi a Jeanne si nejasně pomyslela: „Jak směšné asi vypadáme!“ Nebála se, ale srdce jí bušilo tak prudce, že si ho svírala oběma rukama, sotva popadajíc dech, a tiskla ho k nějakému kameni. Pod ústy cítila jakousi rostlinku s růžovým zvonečkem na konci. Později si vzpomněla, že zatímco tam leželi, od jedné květiny ke druhé poletoval beze spěchu bělásek. Nakonec uslyšela, jak jí nějaký hlas do ucha říká: „Už je po všem, jsou pryč.“ Vstala a mechanicky si

pokračování na následující straně

Objevte zmizelou Prahu na unikátních fotografiích

ZMIZELÁ PRAHA
PAVEL FOJTÍK
Tramvaje a tramvajové tratě
Historické centrum a Holešovice

www.paseka.cz

K dostání u všech knihkupců

Světový bestseller

Prodáván 2 miliony výtisků

„Nepostradatelná součást dnešní debaty.“ Tomáš Sedláček

V prodeji od 5. listopadu

ČERNÁ LABUŤ
Nassim Nicholas Taleb
Následky vysoce nepravděpodobných událostí

Bestseller amerického akademika a investičního poradce libanonského původu analyzuje fenomén „černých labutí“, tj. nepředvídaných jevů a událostí s významným dopadem na život jedince nebo celé společnosti, jakým byl např. teroristický útok z 11. září 2001, globální nástup Internetu či propad akciových trhů z roku 1987. Podle autora – jednoho z hrstky odborníků, kteří předvíдали nástup nedávné finanční a ekonomické krize – je příčinou naší nepřipravenosti na podobné zlomové události především setrvačnost našeho myšlení v podobě přílišné důvěry v ekonomy a prognostiky, přehnaného kategorizování či uchylování se k dosavadním zkušenostem tam, kde bychom měli přemýšlet co nejotevřeněji a nejobecněji. Talebova kniha, vyzývající k tomu, abychom přehodnotili náš ustálený pohled na svět a přiznali si, jak málo o něm víme, patří dnes k nejdiskutovanějším pracím ve své oblasti, deníkem The Times byla označena za jedno z nejlivnějších děl posledních šedesáti let a díky autorovu širokému rozhledu, smyslu pro humor a zdravě provokativnosti je i velkým čtenářským zážitkem.

www.paseka.cz

Partnerem vydání této knihy je Saxo Bank

SAXO BANK
THE SPECIALIST IN TRADING & INVESTMENT

oprášila sukni plnou prachu. Zdálo se jí, že nikdy nebyl zasažen. Po chvíli chůze však uviděl první mrtvé: dva muže a jednu ženu. Jejich těla byla rozervána, ale jejich tři obličejové náhodou zůstaly netknuté; tváře měli tak nevýrazné, obyčejné, s udivením, snaživým a hloupým výrazem, jako by se marně snažili pochopit, co se jim to stalo. Smrt ve válce se k nim tak nehodila, panebože, nebyli ke smrti stvořeni. Ta žena za celý svůj život nejspíš neřekla nic jiného než „pórký zase podražily“ nebo „které čuně mi zaprasilo podlahu?“

„Ale co já vím? pomyslela si Jeanne. Možná se za tím nízkým čelem a pod těmi rozčuchanými matnými vlasy skrývá úžasná inteligence. Jak se asi druhým jevíme my, Maurice a já, jako dvojice obyčejných ubohých úředníků? V jistém smyslu je to pravda, a v jiném jsme vzácní a cenní. Vždyť to vím taky. „Jak ohavně plynout,“ pozdychla si ještě.

Oprala se Mauriceovi o rameno, chvějíc se s tvářemi zmáčenými slzami. „Pojďme dál,“ vybídl ji a jemně ji odváděl.

Oba si mysleli: „Proč?“ Do Tours nikdy nedojdou. Existuje vůbec ještě banka? Neleží pan Corbin pohřben v sutinách se svými spisy? Svými cennými papíry? Svou tanečnickou? A manželčinými šperky? Ale to by bylo příliš krásné, pomyslela si Jeanne krvežíznivě. Nicméně se s Mauriceem belhavě vydali na další cestu. Nezbyvalo nic než jít a odevzdat se do rukou božích.

Cortovi odjeli z Orléansu a pokračovali v cestě směrem do Bordeaux. Věci komplikovala skutečnost, že přesně nevěděli, kam jedou. Nejprve zamířili do Bretaně, ale pak se rozhodli jet na jih. Teď Gabriel prošlo, že opouští Francii.

„Nedostaneme se odtud živí,“ sýchala Florence.

Necítila ani tak únavu a strach, jako spíš hněv, slepý, šílený vztek, který rostl a dusil ji. Připadlo jí, že Gabriel porušil nepsanou dohodu, která je pojila. Koneckonců mezi mužem a ženou jejich postavení a věku je láska výměnný obchod. Od dávala se mu, protože na oplátku od něho očekávala, že ji zabezpečí nejen materiálně, ale i morálně, a doposud se jí ochrany dostávalo v penězích i ve vážnosti; platil ji, jak se patřilo. Ale náhle jí připadal jako tvor slabý a opovržlivě hodný.

„Nechtěl bys mi říct, co budeme dělat v cizině? Jak budeme žít? Všechny peníze máš tady, protože jsi udělal hloupost a převedl je zpátky z Londýna, nikdy jsem nepochopila proč!“

„Protože jsem si myslel, že Anglie je víc ohrožena než my. Vkládal jsem důvěru ve svou zemi, v armádu své země, to mi snad nebude vytykat, ne? A kromě toho, co se bojíš? Díky bohu, slavný jsem všude, řekl bych!“

Najednou se odmlčel, vyhlédl z okénka, a vzápětí hlavou podrážděně trhl.

„Co je zas?“ zaseptala Florence s očima obrácenými v sloup.

„Ti lidé...“

Ukázal na automobil, který je právě předjel. Florence se podívala na jeho posádku: strážníci vedle nich noc na náměstí v Orléansu; pomocná karoserie, žena s dítětem na klíně, žena s ovázanou hlavou a ptačí kletci a chlapeček s placatou čepicí se dali snadno poznat.

„Tak se na ně nevídej,“ poradila mu otáčeně.

Několikrát prudce udeřil do neceséru zdobeného zlatem a slonovinou, o nějž se opíral loktem.

„Jestliže tak bolestně události jako porážka a exodus neprovází určitá noblesa, jistá velikost, nezaslouží si existovat! Nepřipustím, aby tihle hokynáři, tihle domovníci, ti špinavci se svým fruškáním, tlacháním a sprostotou znečtili ovzduší tragédie. Jen se na ně podívej! Podívej se na ně! Už jsou tu zas. Jak mi jdou na nervy!“

Zavolal na řidiče:

„Henri, tak přečte trochu přidejte, člověče! Nemůžete té sebrance ujet?“

Henri se ani nenamáhal odpovědět. Auto ujelo tři metry, a zastavilo se. Uvázlo ve změti vozidel, bicyklů i pěších. Gabriel na dva kroky od sebe opět uviděl ženu s ovázanou hlavou. Měla husté tmavé obočí, dlouhé bílé zuby, lesklé a natěsnané jeden na druhý, nad horním rtem náznak knírku. Obvazy prosakovala krev, černé vlasy se lepily k vatě a látce. Gabriel se zachvěl odporem a odvrátil hlavu, ale žena se na něho usmála a vážně se pokusila navázat hovor.

„Nejede to moc rychle, co?“ prohodila přivřeně otevřeným okénkem.

„Ale můžeme být rádi, že jsme jeli tudy. Víte, jak strašně bombardovali na druhé straně? Všechny zámky na Loire zničili, pane...“

Konečně si všimla, jak strnule a ledově na ni Gabriel hledí. Zmlkla.

„Vážně nechápeš, že se jich nemohu zbavit?“

„Nedívej se na ně!“

„To je jednoduché! Jaká hrůza! Ó, ta ohavnost, vulgárnost, odporná mrzkost tohoto davu!“

Blížili se k Tours. Gabriel už nějakou chvíli žival: měl hlad. Od Orléansu téměř nic nejedl. Jak říkával, v jídle byl středně stejně jako Byron, stačila mu zelenina, ovoce a minerální voda, ale jednou či dvakrát týdně potřeboval pořádné syté jídlo. Nyní pocítil jeho potřebu. Seděl nehybně, mlčky, se zavřenými očima, jeho krásný bleďý obličej vyjadřoval takové utrpení jako v okamžicích, kdy v duchu formuloval první strohé a čisté věty svých knih (měl je rád lehké a cvrčící jako cikády, pak přicházel tlučený vášnivý zvuk, který nazýval „svými houslemi“ – „Dejme zaznít mým houslím,“ říkával pak). Dnes večer se však obíral jinými myšlenkami. Mimořádně živě si připomněl obložené chleby, které mu Florence nabízela v Orléansu: tehdy mu připadaly nevábné, trochu rozměkklé vedrem. Byly to housličky plněné pěnou z husích jater, v jiných bylo kolečko okurky a list salátu na černém chlebu, patrně chutnaly příjemně, svěže, nakysle. Znovu žival, otevřel proutěný kufřík, našel špinavý ubrousek a skleničku nakládané zeleniny.

„Co hledáš?“ zeptala se Florence.

„Sendvič.“

„Už nemáme.“

„Jak to? Před chvílí tady byly tři.“

„Majonéza vytekla, vypadaly hrozně, vyhodila jsem je. Předpokládám, že se najíme v Tours,“ dodala.

Na obzoru už se rýsovalo předměstí Tours, ale auta se zastavila. Na křižovatce stál přes silnici zátaras, museli čekat, až na ně přijde řada. Tak uběhla hodina. Gabriel bledl. Teď už nesnil o obloženém chlebu, nýbrž o lehkých teplých polévkách, paštičkách smažených na

máslu, které jednou jedl v Tours, když se vracel z Biarritz (jel tenkrát s jakousi ženou). To bylo zlatší, nepamatoval si už jméno ani tvář té ženy; zůstala mu jen vzpomínka na paštičky na máslu, z nichž každá měla v hladkém, jemném těstíčku palměstíček (lanýže). Pak myslel na maso: velký červený a krvavý plátek rostbífů s hoblínkou másla, co se pomalu rozpouští na křehkém masu, jáká

Jakub Špaňhel: Kapie ve Vence, 2002, 200x150 cm

slast... Ano, to je to, co potřebuje: rostbíf, biftek, chateaubriand... přinejhorším řízek nebo jehněčí kotletku. Hluboce vzdychl.

Večer byl vláhý a zlatavý, bez sebestředního vánku, horko polevil, božský konec dne, měkké šero se snášelo na pole a cesty jako křídlo... Z blízkého hájku se sem nesla slabá vůně jahod. Ve vzduchu bylo se chvílemi možné ucítit benzinové výpary a kouř.auta popojížděla po metrech, ocitli se pod mostem. Ženy tam v řece klidně praly prádlo. Tyto obrázky klidu a míru jen zdůrazňovaly hrůzu a podivnost události. Velmi daleko odtud se točilo mlýnské kolo.

„Tady musí být hodně ryb,“ zasněně poznamenal Gabriel. V Rakousku před dvěma lety jedl u rychlé a průzračně říčky jako tato pastucha na modro! Jejich masíčko pod kůžíčkou z perleti a azuru bylo růžové jako miminko.

A ty brambůrky vařené v páře... tak prosté, klasické, s trochou čerstvého másla a sekanou petrželkou... S nadějí hleděl na městské hradby. Konečně, konečně ujeli dovnitř. Sotva však vyhlédli z okénka, uviděli frontu uprchlíků čekajících v ulici. Rozdávali tu prý chudinskou polévku, ale nic jiného tu nikde k jídlu není.

Dobře oblečená žena držící za ruku dítě se obrátila ke Gabrielovi a Florence.

něco nemají?“

„No zdali! Všichni odjíždějí, vypadá to tam jako po vyměření. Dovedete si představit, že někteří si už navíc dělají zásoby!“

„To je hrozně,“ zasténala znovu Florence. V rozrušení se obrátila na cestující v potlučeném autě. Žena s dítětem na kolenu byla bledá jako smrt. Druhá zachmuřeně potřásla hlavou.

„Tohle? To nic není. To všechno jsou boháči, ale nejic trpí dělníci.“

„Co budeme dělat?“ obrátila se Florence zoufale na Gabriela.

Pokynul jí, aby šla dál. Kráčet rychle. Vyšel měsíc a v jeho světle mohli bez obtíží procházet městem se zavřenými okenicemi, zamčenými dveřmi, kde nesvítily jediná lampa a v oknech nebylo nikoho vidět.

„Chápeš,“ říkal potichu, „to všechno jsou jen řeči... Není možné, že bychom nesehnali nic k jídlu, když zaplatíme. Věř mi, je to stádo panikářů a jsou tu chytřáci, kteří si udělali zásoby. Musíme jen takového chytráka najít.“

Zastavil se.

„To je Paray-le-Monial, že? Pojd se podívat, co jsem hledal. Před dvěma lety jsem v téhle restauraci večeřel. Majitel si na mě jistě pamatuje, pojd.“

Začal tlouci na zamčené dveře a panovačně se rozkríkl:

„Otevřete! Jen otevřete, člověče! Já jsem přítel!“

A stál se zázrak! Bylo slyšet kroky; v zámku se otočil klíč a ukázala se neklidná tvář.

„Rekněte, pamatujete se na mě, že? Jsem Corte, Gabriel Corte. Umírám hladu, příteli. Ano, ovšem, já vím, že nic nemáte, ale pro mě... Kdybyste se pořádně podíval... Nic vám nezbyvá? Á, už si vzpomínáte?“

„Pane, je mi to moc líto, nemůžu vás pustit dovnitř,“ šeptal hostinský.

„Vždyť by mě tu za chvíli ušlapali! Jděte na roh a tam na mě počkejte. Přijdu za vámi. Rád bych vám pomohl, pane Corte, ale je to taková bída, jsem na tom bledě. Ale snad když se líc podívám...“

„Ano, ovšem, když se dobře podíváte...“

„Ale nikomu to nepovíte, vídte? Nedomážete si představit, co se tu dneska dělo. Úplně šilenství, žena je z toho celá špatná. Vyžrali nás, a ani nezaplátili!“

„Společám na vás, příteli,“ řekl Gabriel a do ruky mu vsunul peníze.

O pět minut později se s Florence vraceli k autu a tajemně nesli košík zakrytý ubrouskem.

„Nemám tušení, co je uvnitř,“ šeptal Gabriel otažitým, zasněným tónem, kterým se obracel k ženám, k ženám, po nichž toužil, ale doposud je nezískal. „Ne, vůbec netuším... Ale zdá se mi, jako bych cítil husí paštičku...“

V tu chvíli se mezi Gabriela a Florence prodral stín, vytrhl jim košík z rukou a ranou pěstí je od sebe oddělil. Vyděšená Florence se oběma rukama chytila za hrdo a křičela: „Můj náhrdelník, můj náhrdelník!“, ale náhrdelník měla stále na krku a nepřišli ani o šperkovičku, kterou nesli.

Zloději vzali pouze jídlo. Živá a zdravá stála zase vedle Gabriela. Ten si kapesníkem otíral čelist a bolavý nos a opakoval:

„To je džungle, ocitli jsme se v džungli...“

Ukázku z knihy Irene Némirovská Francouzská svita, kterou právě vydalo nakladatelství Paseka, z francouzštiny přeložila Helena Beguivinová

Konec Bergersdorfu

Rozhovor s autorkou dokumentárního románu o osudech jedné vsi na Jihlavsku

Napsala jste knihu o válečných osudech vsi Kamenná-Bergersdorf na Jihlavsku. Jak jste se dostala k takovému specifickému tématu?

Pocházím od německo-francouzských hranic, z Porýní Vestfálska, takže k tématu mám opravdu daleko, ale můj muž, respektive rodina mého muže, pochází z Jihlavska. Na ten nápad mě tak přivedli tchán a tchyně – psala jsem ovšem jenom dětské knihy. Ačkoli jsme o tom v rodině už předtím hovořili, že bych o tom mohla něco napsat, rozhodla jsem se až na místě. V roce 1996 se rodiče mého muže chtěli do svého rodného kraje podívat, a tak jsme se vydali na cestu.

Jaký byl váš první dojem?

Ze začátku to bylo cizí, takže jsem to musela poznat.

Zpovídala jste pamětníky?

Nejprve to šlo přes rodinu, mluvila jsem s tchánem a tchyní a až postupně jsem se dostávala k dalším pamětníkům. V tom roce 1996 jsme na Jihlavsko jeli organizovaně v autobusu s vysídlenými a už cestou jsme se začali seznamovat. Pak jsem za nimi jezdila do Bavorska.

Ve své knize převypřavujete fakta. Používáte přitom ale i řadu přímých řečí. Jak jste je rekonstruovala?

Pokud jde o přímé řeči, byla jsem závislá na pamětnících, kteří mi tehdejší své diskuse reprodu-

kovali – pochopitelně jejich obsah, kterému jsem potom dávala formu dialogu.

Ustřední postava vašeho „románu“, generál SS Berger vlastně celou tu neblahou historii Bergersdorfu jako vzorové vesnice SS spískal. Byla to od něj jen taková manýra, že si vybral ves stejného jména, nebo zatím bylo ještě něco jiného?

Byly tam dvě motivace. Berger měl oficiální zadání dělat nábor členů SS mezi krajany v jihlavském jazykovém ostrově – posléze měl stejný úkol v celé východní Evropě. Až v Jihlavě pak zjistil, že nedaleko je vesnice, která se jmenuje Bergersdorf, a že ta vesnice je vzorová. Ne ovšem v nějakém nacionálněsocialistickém smyslu, ale hospodářsky – vedla si velmi dobře v zemědělství. Bergera to zaujalo, protože sám byl synek ze selské rodiny. A pak pochopitelně to jméno...

Hrála skutečnost, že se Bergersdorf stal vzorovou vesnicí SS, nějakou roli ve vašem rozhodnutí knihu napsat?

Ne, dozvěděla jsem se to až později. Kdybych to bývala byla věděla, tak bych se do té knížky asi nepustila.

Proč, že to je příliš choulostivé téma?

Ano. Najednou byl totiž problém, co v takovém kontextu s těmi pozitivními postavami – celá vesnice tím získala velmi negativní cejch.

Jak jste zrekonstruovala obsah rozhovoru, kdy starosta Bergersdorfu, což je v rámci možnosti více méně pozitivní postava, konfrontuje generála SS Bergera s výpovědí synovce, který se vrátil ze strašné služby v koncentračním táboře a podal svědectví o zločinech, které se tam děly?

Berger byl v Bergersdorfu celkem šestkrát a pokračně navštívil rodinu starosty, kterou si oblíbil, a dvakrát přitom došlo k rozhovoru ohledně židovské otázky a onoho svědectví synovce z koncentračního tábora. Referovala mně o tom tchyně, dcera starosty, která sice u rozhovoru přímo nebyla – připravovala s matkou v kuchyni

pohoštění, ale otec jim obsah rozhovoru s generálem bezprostředně poté tlumočil. Vždycky se jim svezlo s tím, o čem byla řeč.

Po válce vaše tchyně Bergera ještě kontaktovala?

Ona sama ne, ale její sestra si s ním nějakou dobu dopisovala, protože syn generála se do ní za války zamiloval a chtěl si ji vzít.

Připadá mi dosti neuvěřitelné, že by někdo mohl mluvit s generálem SS o takovýchto věcech, aniž by to pro něj mělo nějaké následky.

Oni si se starostou nějak padli do oka a jejich rozhovory měly intimní charakter – bylo to jen mezi nimi. I Berger měl dokonce kritické poznámky o tom, co se uvnitř nacistického režimu děje. Byl u Waffen-SS, nebyl u strážních oddílů SS, které měly na starosti koncentrační tábory. V Ústředním archivu v Berlíně jsem našla dopis, který psal Berger Himmlerovi. Šlo o sto dvacet dánských Židů, kteří měli být deportováni a Berger od toho Himmlera odrazuje – tuhle odpověďnost si prý na sebe nemohou vzít. Himmler pak Bergerovi odpovídá: „Židovskou otázku položil vůdce na moje bedra, a nikdo mě toho nemůže zbavit!“

Berger ovšem v Norimbergu vypovídal, že o holocaustu nic nevěděl.

Ano, to je pravda.

Co vás při psaní té knihy nejvíce překvapilo?

Právě to, že byl Bergersdorf vyhlášen za vzorovou SS vesnici.

Kdy jste to zjistila?

V Ústředním archivu v Berlíně jsem se probírala různými materiály, včetně složky Bergera, ale nikde o tom nebyla zmínka. Až když jsem byla týden v Jihlavě, v archivu, objevila jsem to v okresních novinách *Märischer Grenzboten*, kde jsem našla zprávu z března 1943 – stálo to tam černě na bílém. Poté jsem to zjistila i v archivu v Praze. Pikantní navíc je, že to je absolutně jediná vesnice SS v Evropě, žádná jiná nebyla.

To ovšem jen potvrzuje, že to byla osobní iniciativa Bergera.

Je to tak.

Pikantní ovšem také je, že na SS vesnici dohlíželi čeští četníci – Bergersdorf neměl v protektorátu nějaké výjimečné postavení?

Neměl, byl normální součástí protektorátu. Česká četnická stanice byla ve vedlejší vesnici.

Jak jihlavští Němci vnímali říšské Němce?

Ríšští Němci válku odsákali naplno, protože zažili bombardování měst, kdežto tady to nebylo. Němci na Jihlavsku válku vnímali pouze zprostředkovaně, byli vystaveni oficiální propagandě, jak je to senační, jak je válka vítězná. To se pak ovšem měnilo, jak narůstal počet padlých synů, bratrů a otců na frontě. To byla vlastně jediná věc, která je natvrdo postihovala.

Jihlavští Němci se pochopitelně cítili být osvobození od „českého jha“, ale najednou zjistili, že jim poručníkují jini, ti, co přišli z říše. Cítili se jako občané druhé kategorie. První taková rozčarování se dají vysledovat už v létě 1939, kdy se začaly rušit různé spolky apod.

Jste autorka dětských knih. Co pro vás znamenalo přeladit se na takovouto „temnou strunu“.

Psala jsem sice veselé dětské knihy, ale vydala jsem také knihu o rumunském identitě, který byl deset let zavřený.

Jak jste se dostala k tomuto tématu?

Několik let jsem s mužem žila v Bukurešti.

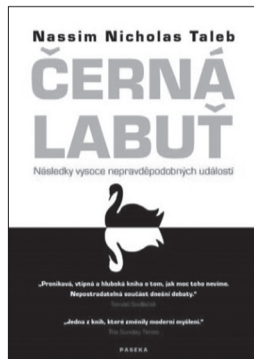
Starosta Bergersdorfu, takový více méně opticev ze staré školy, byl na konci války utýrán českými „mstiteli“. Myslíte si, že kdyby se Bergersdorf nestal SS vesnicí, že by přežil?

Pro jeho tragický osud na konci války byl rozhodující mlynář Vemela. I v českých pramenech se uvádí, že starosta byl zatčen kvůli jeho svědectví a Bergersdorf v tom nehraje větší roli. I mezi těmi ubitými na Budínce byl jen jeden člověk z Bergersdorfu. Je vůbec otázka, zda Češi tehdy věděli, že byl Bergersdorf vyhlášen za SS vesnici. Místní Němci to pochopitelně věděli, někteří na to byli hrdí a jímým to bylo jedno, protože na jejich postavení to nemělo žádný vliv. Bratr starosty ovšem už tehdy poznamenal: „To je náš konec.“

Herma Kennelová: Bergersdorf Paseka, 2011

• PASEKA •

Chopinova 4, 120 00 Praha 2, Tel.: 222 710 750 – 3, e-mail: paseka@paseka.cz, www.paseka.cz

Nassim Nicholas Taleb
Černá labuť
Následky vysoce nepravděpodobných událostí

Bestseller amerického akademika a investičního poradce libanonského původu analyzuje fenomén „černých labutí“, tj. nepředvídaných jevů a událostí s významným dopadem na život jedince nebo celé společnosti, jakou bylo například vypuknutí první světové války, pád finančních trhů roku 1987, nástup internetu či teroristický útok z 11. září 2001. Autor věří, že příčinou naší nepřipravenosti na podobné zlomové události je především setrvačnost našeho myšlení v podobě přílišné důvěry ve statistiku a prognostiku, přehnaného kategorizování, hledání „logiky“ vývoje či soustředování se na specifika tam, kde bychom měli přemýšlet spíše v obecných kontextech.

z angličtiny přeložil Jan Hořínek, 145x220 mm, váz., 480 stran

Ázar Nafisiova
Jak jsme v Teheránu četly Lolitu
Knihy a vzpomínky

Po dobu dvou let, než byla roku 1997 přinucena Írán opustit, organizovala Ázar Nafisiova pro skupinu svých bývalých studentek z Teheránské univerzity tajné semináře o západní literatuře. V prostředí silící cenzury a útlaku ze strany státních úřadů a strážců veřejné morálky představovala svobodomyšlná výměna názorů o dílech Jane Austenové, Henryho Jamese, F. Scotta Fitzgeralda či Vladimira Nabokova pro všechny zúčastněné nemalé riziko, tím spíše, že do debaty začaly záhy vstupovat osudy samotných diskutujících. Kniha vynesla autorce po svém původním vydání v USA řadu literárních cen, přes dva roky figurovala na žebříčku bestsellerů deníku New York Times a byla přeložena do více než třiceti jazyků.

z angličtiny přeložila Zuzana Mayerová, 145x215 mm, váz., 372 stran

Irène Némirovská
Francouzská suita

Román nalezený v pozůstalosti francouzské autorky židovského původu vzbudil před několika lety celosvětový ohlas a stal se jednou z nejprodávanejších knih. V jeho první části podává autorka na obrazu skupiny Pařížanů prchajících z obsazené metropole obraz hrotilého světa, který byl dosud součástí jejich životů, a širokého rejstříku pocitů a typů chování obnažených existenciálně vypjatou situací. Druhé části, zasazené do prostředí francouzské vesnice, jejíž obyvatelé jsou přinuceni ubytovat v soukromí posádku německých okupantů, dominuje dilema mladé ženy, na kterou se v situaci, kdy se proti své vůli postupně sblíží se svým nájemníkem, důstojníkem wehrmachtu, obrátí sousedka s prosbou, aby v domě ukrýla jejího manžela, který zabil jednoho z Němců.

z francouzštiny přeložila Helena Beguvinová, 160x230 mm, váz., 384 stran

Bertrand M. Patenaude
Trockij
Pád revolucionáře

Dramatický příběh posledních let Lva Trockého je spojen s mexickým exilem, bouřlivým přátelstvím malíře Diega Rivery a s milostnou aférou, kterou revolucionář prožil s jeho ženou Fridou Kahlo. Jak známo, příběh končí tragicky – atentátem v srpnu 1940. Lev Davidovič Trockij patří k nekontroverznějším postavám neklidného 20. století. Ani více než půl století po jeho smrti neztrácí jeho epický osud, prchlivá povaha, a dokonce ani jeho myšlenky na pouťavosti.

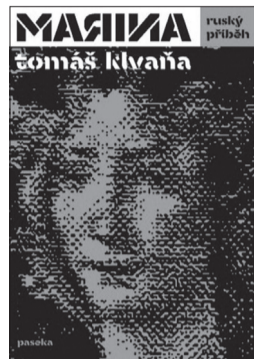
z angličtiny přeložila Klára Mičková, 145x220 mm, váz., 352 stran

Heike B. Görtemakerová
Eva Braunová
Život s Hitlerem

Eva Braunová bývá často zobrazována jako politicky naivní, povrchní, bezvýznamná mladá žena kdesi na okraji událostí v Mnichově a na Berghofu. Kdo však skutečně byla žena po Hitlerově boku, jejíž existence zůstávala přísně střeženým tajemstvím až do posledních hodin existence „třetí říše“? Autorčina téměř detektivní rekonstrukce nás provází životním příběhem ženy, jejíž cesta vedla z maloměstských poměrů přes nejužší kruhy nacistických pohlavárů až ke svatbě s „vůdcem“ v berlínském bunkru a ke společné sebevraždě 30. dubna 1945.

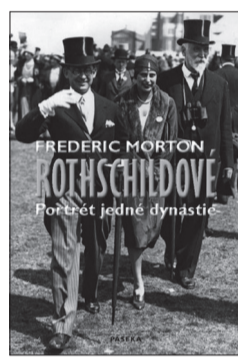
z němčiny přeložila Vlasta Reittererová, 145x205, váz., 348 stran

Tomáš Klvaňa
Marina
Ruský příběh

Američan Mariani přijíždí na studijní stáž do Gorbačovova Sovětského svazu, kde se seznámí s půvabnou dívkou Marinou. V její společnosti poznává i moskevskou zlatou mládež, která se za časů perestrojky prohání po městě v západních autech a nic jí není svaté. Dramatické vyvrcholení jednoho večírku, na němž hlavní roli hraje Garry Ardanjanc, syn významného komunistického funkcionáře, ovlivní Marianiho budoucnost víc, než se zpočátku mohlo zdát. Kam se vyvine Američanův příběh, který hrdina prožívá ve společnosti své lásky Mariny a tajemné bytosti Čching v Rusku, Římě a na nejménovaném ostrově v asijských tropech?

130x200 mm, váz., 200 stran

Frederic Morton
Rothschildové
Portrét jedné dynastie

Frederic Morton využil k sepsání historie rodu Rothschildů soukromých rothschildovských archivů. Jméno Rothschild má bezmála magický zvuk. Žádný z rodů není přítomen tak trvale v centru dění světové historie, žádný nesestává z tolika různorodých a tak zajímavých osobností a především žádný není tak bohatý. Rothschildové dodnes zůstávají jedním z nejmocnějších a nejbohatších rodů světa. V autorově živém podání jsou vedle jednotlivých postav z různých větví rodu připomenuty události světových dějin, na nichž měli Rothschildové podíl – mimo jiné porážka Napoleona u Waterloo či stavba Suezského průplavu –, a vyvráceny mnohé „konspirační teorie“.

z angličtiny přeložila Alena Fry, 145x205 mm, váz., 352 stran

Susan Sontagová
Ve znamení Saturna

Významná americká spisovatelka a kritička, českým čtenářům zatím známá především svými esey na téma nemoci a dějin fotografie, se v sedmi živě psaných, inspirativních textech zamýšlí zejména nad osobnostmi a dílem dramatika Antonina Artauda a literárního kritika a filosofa Waltera Benjamina, jejichž tvůrčí krédo a kritický přístup k obecně uznávaným hodnotám ovlivnily i její intelektuální postoje. Významnou součástí svazku, zahrnujícího to nejlepší z autorčiny esejistické tvorby sedmdesátých let, je rovněž kritická reflexe díla německé režisérky a fotografky Leni Riefenstahlové a kultu fašistického umění obecně a podrobný rozbor experimentálního filmového portrétu Adolfa Hitlera od Hanse-Jürgena Syberberga.

z angličtiny přeložil Martin Pokorný, 130x200 mm, brož., 196 stran

Gretel Wachtelová – Claudia Strachanová
Moje tajná válka s Hitlerem

Gretel Wachtelová nenávidí nacismus, je posedlá touhou proti němu bojovat a využije k tomu každé příležitosti. Ukrývá židovského lékaře, který uprchl z transportu, zásobuje potravinami další uprchlíky, avšak skutečnou zbraň se pro ni stává teprve šifrovací stroj Enigma na hamburském úřadu wehrmachtu. Díky němu se Gretel stává účastnicí proslulé Operace Valkýra, nepodařeného Stauffenbergova spiknutí proti vůdci, v jehož důsledku gestapo nakonec i ji zatknou a internuje v táboře.

z angličtiny přeložila Adéla Bartlová, 145x205 mm, váz., 248 stran

Radim Kopáč – Josef Schwarz (eds.)
Erben parodický
Humor a satira (nejen) podle Kytice

Kniha Erben parodický vychází u příležitosti 200. výročí narození básníka a folkloristy Karla Jaromíra Erbena (1811–1870). Erbenovo dílo, především jeho sbírka balad Kytice, podstatně ovlivnilo českou literaturu a kulturu a zasáhlo mnoho generací čtenářů. Není divu, že vyvolalo neutuchající vlnu parodií, parafrází a imitací, a to vlnu bez výjimky humornou, ironickou, satirickou, sarkastickou. Předkládaná publikace zasazuje téma do dobového i žánrového kontextu, přináší edici vybraných textů, k nimž patří např. parodie a travestie Svatebních košil, Vodníka, Dceřiny kletby, Polednice a dalších balad Erbenovy Kytice. Knihu doprovází studie, seznam pramenů a literatury.

170x240 mm, váz., 368 stran

**Knihy nakladatelství Paseka žádejte u svých knihkupců nebo na adrese:
Nakladatelství Paseka, obchodní oddělení, Chopinova 4, 120 00 Praha 2, tel. 222 710 750-3,
e-mail: paseka@paseka.cz. Aktuální informace o knihách nakladatelství Paseka
a speciální měsíční nabídku vybraných titulů s výraznou slevou najdete na www.paseka.cz.
Veškerou produkci nakladatelství Paseka obdržíte v knihkupectví Fišer, Kaprova 10, 110 00 Praha 1,
tel. 222 320 730, e-mail: knihyfisher@knihyfisher.cz.**